

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Evelinos Vaišvilaitės
V kurso civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Dirbtinio intelekto galima įtaka bendrovių teisiniam reguliavimui

Potential Impact of Artificial Intelligence on Company Legal Regulation

Vadovas: partnerystės doc. Gintautas Bartkus

Recenzentas: doc. dr. Paulius Miliauskas

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamos šiuometinio bendrovių teisinio reguliavimo suteikiamos teisinės galimybės pasitelkti dirbtinį intelektą bendrovių valdyme bei eksploatuoti autonomines bendroves ir iš to kylanti atsakomybės problematika, ir nagrinėjama, kokie teisės aktų pakeitimai bus reikalingi siekiant bendrovėse naudoti dirbtinį intelektą. Šiuo tikslu darbe analizuojami Lietuvos Respublikos bei pasirinktų užsienio valstybių bendrovių ir kiti susiję teisės aktai.

Pagrindiniai žodžiai: dirbtinis intelektas, bendrovių teisė, bendrovių valdymas, autonominės bendrovės.

This paper analyzes the opportunities given by the current company legal regulation to use artificial intelligence in the management of the companies and to exploit the autonomous companies and the liability problems arising thereof, as well as examines what legislative adjustments will be necessary in order to operate the artificial intelligence in the companies. For this purpose, this paper investigates the company legal acts of the Republic of Lithuania and other chosen foreign countries' as well as other related legislation.

Key words: artificial intelligence, company law, corporate governance, autonomous companies.

TURINYS

IŽANGA	2
1. DIRBTINIO INTELEKTO GALIMA ĮTAKA BENDROVIŲ VALDYMUI.....	5
1.1. Dirbtinis intelektas kaip pagalba bendrovės valdymo organams priimant sprendimus	6
1.1.1. Bendrovės valdymo organo nario teisių delegavimas dirbtiniam intelektui	6
1.1.2. Bendrovės valdymo funkcijų perdavimas dirbtiniam intelektui – teisė ar pareiga?	10
1.1.3. Dirbtinio intelekto galima įtaka bendrovių valdymo organų narių fiduciarinėms pareigoms	12
1.2. Dirbtinis intelektas pakeičiantis bendrovių valdymo organų narius.....	15
1.2.1. Teisinės galimybės paskirti dirbtinį intelektą į bendrovių valdymo organų narius	15
1.2.2. Dirbtinio intelekto darbo ypatumai hibridinėse valdybose	17
2. AUTONOMINĖS BENDROVĖS: SAMPRATA IR TEISINĖS GALIMYBĖS.....	21
3. DIRBTINIO INTELEKTO ATSAKOMYBĖS PROBLEMATIKA BENDROVIŲ TEISĖS KONTEKSTE.....	25
3.1. Bendrovės valdymo organų narių atsakomybė valdyme pasitelkiant dirbtinį intelektą.....	25
3.2. Bendrovės bei akcininkų atsakomybė, kai pasitelkiamas autonominis dirbtinis intelektas	28
4. DIRBTINIO INTELEKTO GALIMA ĮTAKA BENDROVIŲ TEISĖS TIKSLO REGLAMENTAVIMUI	33
IŠVADOS	36
NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	38
SANTRAUKA	45
SUMMARY	46

IŽANGA

Temos aktualumas. Vis spartėjant mokslinei ir technologinei pažangai, neišvengiamai didės dirbtinio intelekto pritaikomumas įvairiose gyvenimo bei teisės srityse, ne išimtis ir bendrovių teisėje – tiek žiniasklaidoje, tiek mokslinėje literatūroje vis dažniau išreiškiama nuomonė, kad dirbtinis intelektas galėtų būti panaudojamas bendrovėse pasitelkiant jį bendrovių valdymo funkcijoms atlikti. Tai jau žingsnis po žingsnio virsta realybe – medijoje itin plačiai nuvilnijo atvejis, kai Honkonge įsikūrusi rizikos kapitalo įmonė Deep Knowledge Ventures 2014 metais į bendrovės valdybą paskyrė algoritmą Vital (Wile, 2014). Algoritmas Vital balsuodavo dėl bendrovės finansinių investicijų sprendimų, įvertindamas potencialių bendrovių, į kurias Deep Knowledge Venture svarstydavo investuoti, finansinius rodiklius, bendrovių atliktų klinikinių tyrimų rezultatus, turimą intelektualinę nuosavybę, buvusį finansavimą ir kitus duomenis (Wile, 2014). Kitas daug dėmesio susilaukęs atvejis – Norvegijos Karalystės bendrovė Tieto 2016 metais paskyrė algoritmą Alicia T vienu iš naujo bendrovės verslo padalinio vadovų, kuris turėjo visas balsavimo teises, kuriam buvo galima užduoti klausimus, prašyti pateikti argumentus, kodėl balsuota vienu ar kitu būdu ir net su juo diskutuoti (Robertson, 2016). Šie paminėti pavyzdžiai tik parodo, kad dirbtinio intelekto panaudojimas bendrovių valdymo sprendimų procese yra ne tik tolimesnė ateitis, tačiau jau vis dažniau tampa realia bendrovių įgyvendinama praktika. Dėl šių priežasčių pastaraisiais metais atsiranda vis daugiau teisinės literatūros, analizuojančios potencialias algoritmų pritaikymo galimybes įmonėse bei galimas dirbtinio intelekto ir bendrovių teisės sąsajas. Pripažintina, jog inovacijoms vystantis vis sparčiau, svarbu tinkamai iš anksto pasiruošti tinkamam jų eksploatavimui - identifikuoti potencialiai iškiliančias teises problemas bei išanalizuoti galimus jų sprendimų būdus, įsivertinti dabartinių teisės aktų suteikiamas galimybes pasitelkti dirbtinį intelektą bendrovių sprendimų priėmimo procese ir išsiaiškinti, ar dėl algoritmų naudojimo bendrovių valdyje reikės atlikti bendrovių teisinio reguliavimo modifikacijas, ir būtent kokie konkretūs pakeitimai yra reikalingi. Dėl to manytina, kad šio magistro darbo tema yra itin aktuali, nes atlikus visapusišką ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir kitų užsienio valstybių bendrovių teisės aktų, teismų praktikos bei specialiosios literatūros analizę paaiškės, ar dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovių valdymo procesuose reikštų poreikį tam tikrų teisės institutų modifikavimui.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas yra įvertinti, ar esamas bendrovių teisinis reguliavimas yra pakankamas tam, kad būtų galima sėkmingai pasitelkti dirbtinį

intelektą bendrovių valdymo procesuose, ar yra būtinos bendrovių teisinio reguliavimo korekcijos, ir jei taip, jas įvardyti.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti aukščiau numatytą magistro darbo tikslą, yra formuluojami tokie šio darbo uždaviniai:

1. išanalizuoti šių dienų teisinės galimybes deleguoti valdymo funkcijas dirbtiniam intelektui, galimą įtaką valdymo organų narių fiduciarinėms pareigoms ir pareigoms verslo sprendimo priėmimo taisyklės kontekste, įvertinti, ar teisinis reguliavimas leidžia dirbtiniam intelektui apskritai pakeisti fizinius bendrovių valdymo organų narius bei hibridinių valdybų privalumus ir trūkumus;
2. pateikti autonominių bendrovių sampratą, šiuometinių bendrovių teisės aktų suteikiamas galimybes įkurti ir eksploatuoti autonomines bendroves;
3. išanalizuoti bendrovės fizinių valdymo organo narių, bendrovės bei akcininkų atsakomybės pritaikomumą už dirbtinio intelekto priimamus neteisėtus valdymo sprendimus;
4. išnagrinėti bendrovės teisės tikslo problematiką dirbtinio intelekto kontekste ir paanalizuoti, į kokius interesus dirbtinis intelektas turėtų pirmiausia atsižvelgti priimant valdymo sprendimus.

Darbo objektas. Šiame magistro darbe tiriamas dabartinio Lietuvos Respublikos ir kai kurių kitų užsienio valstybių (pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų, Vokietijos Federacinės Respublikos, Italijos Respublikos, Jungtinės Karalystės, Šveicarijos Konfederacijos) teisinio reguliavimo suteikiamos galimybės bendrovių valdymo procesuose pasitelkti dirbtinį intelektą pasirinktais aspektais bei kokie teisinio reguliavimo pakeitimai bus būtini siekiant pilnavertiškai įgyvendinti dirbtinio intelekto potencialą bendrovių valdymo sprendimų priėmime.

Darbo metodai. Šio magistro darbo tikslui pasiekti buvo remtasi tokiais pagrindiniais tyrimo metodais: analizės, sintezės, lyginamuoju, sisteminiu ir analogijos.

Magistro darbe didžiausias dėmesys buvo skirtas analizės metodui, kuris buvo naudotas nagrinėjant įvairių valstybių nacionalinius bendrovių teisės aktus, teismų praktiką, specialiąją literatūrą, siekiant išsiaiškinti dabartinių bendrovių teisinio reguliavimo suteikiamas galimybes pasitelkti dirbtinį intelektą bendrovių valdyme, operuoti autonomines bendroves, taip pat galimus atsakomybės režimus.

Analizės metodo pagalba ištyrus dabartinį bendrovių teisinį reguliavimą, buvo pasitelktas sintezės metodas, kuriuo remiantis buvo formuluojamos prielaidos, kokia

galėtų būti dirbtinio intelekto įtaka bendrovių teisei, teikiami teisinio reguliavimo pasiūlymai, kurie potencialiai galėtų išspręsti ateityje iškiliančias problemas.

Lyginamuoju metodu lyginamas įvairių užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos bendrovių teisinis reglamentavimas nagrinėjamos temos kontekste pasirinktais aspektais ir identifikuojami dabartinio teisinio reglamentavimo ypatumai, ribojantys dirbtinio intelekto pritaikymą bendrovėse.

Sisteminis metodas naudojamas analizuojant specialiąją literatūrą, įvairių užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą siekiant nustatyti sisteminės praktines spragas, trukdančias pasitelkti dirbtinį intelektą bendrovių valdymo sprendimų priėmimo procese bei su tuo susijusias teisines problemas.

Analogijos metodas pasitelktas analizuojant dirbtinio intelekto ir romėnų laikų vergų veiksnio problematikos panašumus bei skirtumus, lyginamos dirbtinio intelekto ir fizinių bendrovių valdymo organų narių savybės.

Darbo originalumas. Šiame magistro darbe analizuojama tema iki šiol nebuvo nagrinėta jokių Lietuvos Respublikos teisės mokslininkų, nebuvo rašyti jokie moksliniai straipsniai bei magistro darbai. Dėl šios priežasties darbo tema yra nauja ir originali, kadangi iki šiol teisinėje literatūroje buvo nagrinėjamos dirbtinio intelekto sąsajos su kitomis teisės šakomis, tačiau ne su bendrovių teise. Vis dėlto vertėtų paminėti, kad ši tema sulaukia vis didesnio populiarumo tarp užsienio valstybių teisės teoretikų, todėl paskutiniaisiais metais galima sutikti naujų mokslinių straipsnių, magistro darbų bei disertacijų, kurioje gvildenami įvairūs dirbtinio intelekto ir bendrovių teisės santykio klausimai bei problemos įvairiais aspektais. Tačiau net ir atsižvelgus į tai, teisės mokslinių darbų yra palyginus nedaug, todėl dirbtinio intelekto galimos įtakos bendrovių teisiniui reguliavimui tematika yra laikytina originali.

Svarbiausi šaltiniai. Pagrindiniai šaltiniai, kuriais yra remiamasi šiame darbe yra Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Akcinių bendrovių įstatymas, 2000) (toliau – Akcinių bendrovių įstatymas), Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Civilinis kodeksas, 2000) (toliau – Civilinis kodeksas), kitų užsienio valstybių, ypač Jungtinių Amerikos Valstijų, Jungtinės Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Italijos Respublikos, Šveicarijos Konfederacijos bendrovių teisės aktai, itin daug dėmesio skiriama užsienio teisės teoretikų moksliniams darbams ir straipsniams, ypač tokių autorių kaip M. Petrin, S. Bayern, F. Möslin, A. S. Gramitto Ricci, J. Armour, H. Eidenmueller. Šių teisės mokslininkų darbai buvo pasirinkti dėl to, kadangi tai yra pagrindinės publikacijos, susijusios su dirbtinio intelekto ir bendrovių teisės tematika ir todėl labiausiai padedančios atskleisti darbo temos problematiką.

1. Dirbtinio intelekto galima įtaka bendrovių valdymui

Dirbtinis intelektas – tai pažangios mašinos, galinčios atlikti tokias užduotis, kurios reikalauja žmogaus turimo intelekto panaudojimo (Scherer, 2016, p. 362). Tai galėtų būti robotas, programa, veikianti viename ar tinkle esančiuose kompiuteriuose arba bet kuriame kitame komponente (Scherer, 2016, p. 362). Siekiant išanalizuoti dirbtinio intelekto galimą įtaką bendrovių valdymui, dirbtinį intelektą reikėtų išskirti į tris rūšis: (1) padedantįjį dirbtinį intelektą (angl. *assisted artificial intelligence*), (2) patariamąjį dirbtinį intelektą (angl. *advisory artificial intelligence*) ir (3) autonominį dirbtinį intelektą (angl. *autonomous artificial intelligence*) (Kolbjørnsrud *et al.*, 2016 cituota Hickman, Petrin, 2020, p. 10). Pirmoji dirbtinio intelekto rūšis, vadinamasis padedantysis dirbtinis intelektas, pasižymi tuo, kad jis neturi jokios reikšmingesnės autonomijos sprendimų priėmimo, t. y. jo funkcija yra labiau techninė pagalbinė, tačiau algoritmas sprendimų savarankiškai nepriima – tai paliekama fiziniams asmenims (Petrin, 2019, p. 14). Padedantysis dirbtinis intelektas bendrovėms gali padėti informacijos rinkime, tvarkaraščių sudarinėjime, ataskaitų ruošime, rezultatų suvestinių tvarkyme ir panašiai (Petrin, 2019, p. 15.). Taigi, iš esmės fiziniai bendrovių valdymo organų nariai gali pasitelkti padedantįjį dirbtinį intelektą siekiant gauti susistemintą ir išsamią informaciją rengiantis bendrovės valdybos posėdžiams ir, susipažinus su padedančiojo dirbtinio intelekto sugeneruota informacija, atitinkamai priimti valdymo sprendimus savo nuožiūra – dirbtinis intelektas šiuo atveju jokios galios bendrovės sprendimų priėmimo neturi. Savo ruožtu patariamasis dirbtinis intelektas padėtų spręsti su įmonės valdymu susijusias problemas, pavyzdžiui, kuriant prognozių strategiją, modeliuojant bendrovės veiklos scenarijus, formuluojant klausimus ir skiriant užduotis, rengiant atsakymus į klausimus, pateikiant siūlomų sprendimų projektus, taigi, pasižymi didesniu rafinuotumu (Kolbjørnsrud *et al.*, 2016, p. 17). Visgi, kaip ir padedančiojo dirbtinio intelekto atveju, galutinius sprendimus taip pat priimtų fiziniai bendrovių valdymo organų nariai – patariamasis dirbtinis intelektas taip pat negebėtų visiškai pakeisti fizinių asmenų (Rao, 2016 cituota Petrin, 2019, p. 15), tačiau tiesiog pagerintų jų priimamų sprendimų kokybę. O autonominis dirbtinis intelektas gebėtų ne tik savarankiškai analizuoti, modeliuoti įvairias situacijas, prognozes ir scenarijus bei pateikti problemų sprendimų būdus, tačiau taip pat savarankiškai priimti sprendimus, šioje srityje visiškai pakeisdamas fizinius asmenis (Rao, 2016 cituota Petrin, 2019, p. 16). Dėl to ši darbo dalis bus tikslingai dalinama į du skyrius – pirmame skyriuje bus nagrinėjama dirbtinio intelekto galima įtaka teisiniam reguliavimui, susijusiam su bendrovių valdymu, kuomet pasitelkiamas

padedantysis arba patariamasis dirbtinis intelektas, kuris nepakeičia fizinių bendrovių valdymo organų narių sprendimų priėmimo, o antrame skyriuje analizė bus nukreipta į dirbtinio intelekto potencialią įtaką bendrovių teisei, kuomet bendrovių valdyme pasitelkiamas autonominis dirbtinis intelektas.

1.1. Dirbtinis intelektas kaip pagalba bendrovės valdymo organams priimant sprendimus

Tikėtina, kad atsižvelgiant į esamas inovacines technologijų galimybes, šiuo metu realistiškiausias variantas bendrovių valdymo procese pasitelkti ne autonominį, tačiau padedantį ar patariamąjį dirbtinį intelektą, kaip jau anksčiau minėti Vital ir Alicia T pavyzdžiai. Visgi, tenka pripažinti, kad bendrovių valdymo organams pasitelkus šių tipų dirbtinį intelektą iškils įvairių problemų. Nors padedantysis bei patariamasis dirbtinis intelektas yra pagalbina instrumentai, kurie pagerintų bendrovių valdymo organų priimamų sprendimų kokybę surinkdami visapusišką informaciją bei siūlydami sprendimų projektus, kyla klausimas, ar bendrovių valdymo organų nariai pagal šiuometinį teisinį reguliavimą galėtų deleguoti dalį valdymo funkcijų dirbtiniam intelektui, pavyzdžiui, reikšmingos informacijos rinkimą, balsavimą, o gal tai taptų ne tik teisė, bet ir pareiga? Ar tokių inovacinių technologijų taikymas bendrovių valdymo sprendimų priėmimo procesuose galėtų paveikti bendrovės valdymo organų narių fiduciarines pareigas, pavyzdžiui, gal tai paskatintų naujų bendrovės valdymo organų narių pareigų atsiradimą? Visi šie klausimai bus aptariami atskiruose poskyriuose.

1.1.1. Bendrovės valdymo organo nario teisių delegavimas dirbtiniam intelektui

Tenka pripažinti, kad nors padedantysis bei patariamasis dirbtinis intelektas neveikia visiškai autonomiškai, jie galėtų būti pakankamai pažengę siūlyti ir net balsuoti už ar prieš tam tikrų sprendimų priėmimą, sudaryti sandorius, todėl keltinas klausimas, ar bendrovės valdymo organo nariai turėtų teisę deleguoti tam tikrus savo įgaliojimus dirbtiniam intelektui. Šiame kontekste pažymėtina, kad bendrovės organai, atsakingi už valdymo organų narių skyrimą bendrovėse, paprastai siekia, kad į bendrovės valdymo organų narius būtų skiriami tokie asmenys, kurie yra aukštos reputacijos, turintys reikalingą išsilavinimą, darbinę patirtį ir asmenines savybes, taigi, tokie nariai turi būti skiriami kruopščiai ir individualiai įvertinant jų charakteristikas ir kompetencijas ar gebėjimus. Pavyzdžiui, G20/EBPO bendrovių valdysenos principuose numatyta, kad

bendrovių valdybos (paprastai narių skyrimo komitetas) vaidina pagrindinį vaidmenį apibrėžiant reikalaujamas valdybos narių kvalifikacijas, kurios padėtų bendrovėms įgyvendinti jų vykdomas veiklas, atsižvelgiant į kandidato turimas žinias, kompetenciją ir ekspertiskumą (G20/OECD Principles of Corporate Governance, 2015). Todėl kyla klausimas, ar bendrovių valdymo organų nariai galėtų deleguoti tam tikrą dalį savo teisių ir pareigų kitam trečiajam asmeniui, o kalbant nagrinėjamos temos kontekste - dirbtiniam intelektui, atsižvelgiant į tai, kad tam tikri fiziniai asmenys, įvertinus visas jų turimas profesines ir asmenines savybes, buvo paskirti į bendrovės valdymo organo narius.

Kai kurie užsienio valstybių teisės mokslininkai teigia, kad nors ir bendrovių valdymo organų narių teisių ir pareigų delegavimas tam tikru mastu galėtų būti įmanomas, tačiau bendrovių teisė turėtų apriboti tokį teisių bei pareigų delegavimą tretiesiems asmenims, nes būtent tam tikri bendrovių valdymo organų nariai buvo paskirti į šias pareigas, todėl turi patys užsiimti bendrovių valdymu (Mosco, 2020, p. 92). Pavyzdžiui, Italijos Respublikos civilinio kodekso 2381 straipsnis neleidžia deleguoti teisių ir pareigų tretiesiems asmenims – numatyta, kad jeigu bendrovės įstatai tai nustato arba visuotinis akcininkų susirinkimas tai leidžia savo sprendimu, bendrovės valdybos narys gali perduoti savo teises ir pareigas kuriam nors iš bendrovėje esančių valdybos komitetų ar kitiems valdybos nariams (Italijos Respublikos civilinis kodeksas, 1942 cituota Mosco, 2020, p. 92), taigi, iš to išplaukia, kad bendrovės valdybos narys Italijoje negalėtų deleguoti savo įgaliojimų nei kitam trečiajam asmeniui, nei, *inter alia*, dirbtiniam intelektui. Kalbant apie Jungtinę Karalystę, Jungtinės Karalystės Bendrovių akto 173 straipsnio 2 dalies b punktas numato, kad bendrovės valdybos nario pareiga priimti sprendimus nepriklausomai yra nepažeista, jeigu elgiamasi bendrovės įstatuose leistinu būdu (Jungtinės Karalystės Bendrovių aktas, 2006). Pažymėtina, kad pareiga sprendimus priimti nepriklausomai nesuteikia bendrovės valdybos nariams Jungtinėje Karalystėje deleguoti savo įgaliojimų kitiems asmenims, tačiau lygiai taip pat netrukdo jų deleguoti, jei tokia teisė numatyta bendrovės įstatuose (Cabrelli, 2008, p. 23). Taip pat paminėtina, kad Jungtinės Karalystės vyriausybės pateikti pavyzdiniai privačių akcinių bendrovių įstatai numato, kad bendrovės valdybos nariai gali deleguoti bet kokias savo galias kaip tik jiems atrodo reikalinga ir tinkama, tačiau delegavimas galimas tik asmeniui arba komitetui (Model Articles for Private Companies..., 2018). Tačiau Šveicarijos bendrovių teisė, laikantis tam tikrų numatytų taisyklių, leidžia bendrovės valdybos nariams deleguoti bendrovės valdymą vieniems ar daugiau valdybos narių, tretiesiems asmenims ar valdymo įmonei (Bayern *et al.*, 2017, p. 145), kas suponuoja tam tikrą lankstumą, ir, *inter alia*, galimas užuominas į galimybes deleguoti bendrovės

valdybos nario teises ir pareigas dirbtiniam intelektui, jei algoritmas būtų pripažįstamas asmeniu. Jungtinių Amerikos Valstijų Delavero valstijos kodekso (toliau – Delavero kodeksas) 8 dalies 141(a) straipsnis numato, kad kiekvienos bendrovės verslas ir reikalai yra tvarkomi valdybos ar pagal jos nurodymus, išskyrus atvejus, kai kodekse ar įstatuose numatyta kitaip (Jungtinių Amerikos Valstijų Delavero kodeksas, 1899). Praktikoje tai reiškia, kad bendrovių valdybos didelę dalį bendrovės valdymo patiki bendrovės direktoriams, įskaitant ir darbuotojus, o pagrindinė valdybos funkcija išlieka deleguotų įgaliojimų priežiūra, o tai savo ruožtu lemia, kad bendrovių valdybos posėdžiai nevyksta kiekvieną dieną, valdybos nariai nėra bendrovės darbuotojai, ir kad jie paprastai turi kelis mandatus ne vienoje bendrovėje (Petrin, 2019, p. 8). Tai, vėlgi, suponuoja, kad Delavero kodeksas galėtų sudaryti prielaidas bendrovės valdybos nario pareigų delegavimui dirbtiniam intelektui, nes tai vykėtų pagal valdybos nurodymą ir dirbtinio intelekto darbas būtų jų priežiūrimas. Tačiau vertėtų pažymėti, kad, nors ir remiantis lingvistiniu aiškinimu tokia prielaida galėtų egzistuoti, delegavimo galimybė neturėtų būti vertinama plečiamai, kadangi, kaip jau minėta anksčiau, būtent šie asmenys buvo paskirti kito bendrovės organo eiti bendrovės valdymo organo nario pareigas, todėl jie ir privalo atlikti pagrindines funkcijas. Tai galima iliustruoti Naujojoje Zelandijoje spęstoje byloje *Dairy Containers v NZI Bank*, kurioje buvo pažymėta, jog „<...> pagrindinė valdybos narių užduotis yra valdyti bendrovės verslą. Tai yra jų galia ir atsakomybė. Norint efektyviai valdyti bendrovę, be abejo, didžioji dalis turimų įgaliojimų turi būti perduota bendrovės direktoriams, ypač siekiant vykdyti kasdienes užduotis. <...> Valdybos nariai gali perduoti įgaliojimus ir funkcijas, vartojant šį terminą plačiąja prasme, tačiau ji negali perduoti pačios valdymo funkcijos" (*Dairy Containers Ltd v NZI...*, 1995). Taigi, manytina, kad bendrovės valdybos nariai negali perduoti kitiems tokių savo įgaliojimų, kurie sudaro bendrovės valdymo esmę ir pagrindą. Nors ir pripažintina, kad nubrėžti aiškią ribą, kas yra esminės bendrovės valdymo funkcijos, yra sudėtinga, tačiau fiziniams bendrovės valdymo organų nariams turėtų išlikti pagrindinės bendrovės valdymo organo nario funkcijos, o tretiesiems asmenims (ir taip pat dirbtiniam intelektui) galėtų būti deleguojamos tik pagalbinės užduotys (Möslein, 2017, p. 10).

Kalbant apie Lietuvos Respubliką, Akcinių bendrovių įstatymas šio klausimo nereglamentuoja, tačiau Civilinio kodekso 2.93 straipsnio 5 dalis numato, kad juridinio asmens organo narys gali balsuoti pats arba už save įgalioti balsuoti kitus asmenis, jeigu kitaip nenumatyta juridinio asmens steigimo dokumentuose. Iš to išplaukia, kad bendrovės valdybos narys galėtų įgalioti kitą asmenį balsuoti bendrovės valdybos susirinkimuose. Taigi tam, kad bendrovių valdymo organų narys galėtų įgalioti dirbtinį

intelektą vietoj jo balsuoti, yra būtinas teismo ir veiksmo pripažinimas dirbtiniam intelektui, kas šiuo metu nėra padaryta, nors ir vertėtų pažymėti, kad Europos Sąjungos Parlamentas išreiškė palaikymą idėjai sukurti specialų teisinį statusą robotams, kad pažangiausi autonomiškai veikiantys algoritmai galėtų būti pripažįstami elektroniniais asmenimis, kurie turi konkrečias teises ir pareigas (Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis..., 2017). Vertėtų pažymėti, kad Civilinis kodeksas taip pat numato prokūros galimybę. Pagal Civilinio kodekso 2.176 straipsnio 1 dalį, prokūra yra įgaliojimas, kuriuo juridinis asmuo suteikia savo darbuotojui ar kitam asmeniui atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų atlikti visus teisinius veiksmus, susijusius su juridinio asmens verslu, o Civilinio kodekso 2.177 straipsnio 1 dalis nustato, kad prokurą išduoda atitinkamas juridinio asmens valdymo organas ar juridinio asmens savininkas arba jo įgaliotas asmuo juridinio asmens steigimo dokumentų nustatyta tvarka. Vis dėlto, reikėtų pažymėti, kad toks specialus įgaliojimas taip pat gali būti skiriamas tik darbuotojui arba kitam asmeniui – jokių užuominų apie galimybes pasitelkti ne asmenis, *inter alia*, dirbtinį intelektą, nėra.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima konstatuoti, kad nors ir kai kurių užsienio valstybių teisiniame reguliavime galime aptikti nuostatų, suponuojančių prielaidas apie valdymo funkcijų delegavimą tretiesiems asmenims, kita vertus, užsienio valstybių teisės doktrinoje ir teismų praktikoje išreiškiama nuomonė, kad pagrindinės ir svarbiausios bendrovių valdymo organų narių funkcijos negali būti deleguojamos kitiems asmenims, taigi, ir dirbtiniam intelektui, kadangi šioms užduotims atlikti skiriami konkretūs fiziniai asmenys, pasižymintys tam tikromis asmeninėmis bei profesinėmis savybėmis, bet iš to taip pat išplaukia tai, kad neesminės valdymo organų narių funkcijos galėtų būti deleguojamos. Tačiau, nepaisant to, iškyla algoritmų teismo ir veiksmo problemos - dirbtinis intelektas nėra pripažįstamas asmeniu, todėl šiuo metu bendrovių valdymo organų narių įgaliojimų delegavimas dirbtiniam intelektui nėra realiai įgyvendinimas. Dėl to bendrovių teisinis reguliavimas turėtų būti keičiamas, *expressis verbis* įtvirtinant fizinių bendrovių valdymo organų narių teisę deleguoti tam tikrus įgaliojimus, nesudarančius bendrovių valdymo organų funkcijų esmės, ne tik tretiesiems asmenims, tačiau ir dirbtiniam intelektui (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos atveju – atitinkamai lingvistiškai modifikuojant prokūros institutą) bei suteikiant dirbtiniam intelektui *sui generis* asmens statusą.

1.1.2. Bendrovės valdymo funkcijų perdavimas dirbtiniam intelektui – teisė ar pareiga?

Kaip buvo analizuota ankstesniame poskyryje, kai kurių užsienių valstybių teisinis reguliavimas sudaro prielaidas manyti, kad bendrovės valdymo funkcijų perdavimas dirbtiniam intelektui galėtų būti įmanomas teisės aktuose pamodifikavus lingvistines konstrukcijas bei suteikiant dirbtiniam intelektui riboto asmens statusą. Tačiau būtų galima užduoti ir atvirkštinį klausimą – galbūt bendrovės valdymo organo nariai privalėtų savo funkcijas perduoti dirbtiniam intelektui ir tuomet kokiomis sąlygomis? (Möslein, 2017, p. 11). Tokia mintis keliama teisės teoretikų darbuose, nes bendrovės valdymo organai savo veikloje, ypač verslo sprendimo priėmimo taisyklės kontekste, privalo veikti turėdami visą įmanomą reikšmingą informaciją, ir verta pripažinti, kad dirbtinis intelektas dėl techninių savybių pasižymi itin pažangiomis ir galingomis informacijos apdorojimo galimybėmis, todėl pareiga būti informuotam galėtų transformuotis į pareigą pasitelkti dirbtinį intelektą valdymo sprendimų priėmime (Möslein, 2017, p. 11).

Viena iš įprastų bendrovių valdymo organų narių funkcijų yra verslo sprendimų priėmimas. Tačiau tai savo ruožtu sukelia grėsmę bendrovių valdymo organų nariams priimti neteisėtus sprendimus, kadangi pripažintina, kad aukštas pareigas bendrovėse užimantys asmenys taip pat daro klaidų (Jarusevičius, 2019, p. 82). Dėl šios priežasties Jungtinėse Amerikos Valstijose išsivystė verslo sprendimų priėmimo taisyklė (angl. *business judgment rule*), kurios sąlygų išpildymas leidžia bendrovės valdymo organų nariams remtis diskrecija priimant verslo sprendimus ir atleidžia nuo civilinės atsakomybės už įprastą komercinę veiklos riziką - taip suteikiama platesnė veikimo laisvė ir apsauga bendrovės valdymo organui nuo asmeninės civilinės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, kurie atitinka rūpestingumo standartą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga..., 2016). Viena iš sąlygų, siekiant veikti verslo sprendimų priėmimo taisyklės rėmuose yra ta, kad priimant sprendimą turi būti nepažeista rūpestingumo pareiga, t. y. sprendimas turi būti priimtas ištyrus visą reikšmingą informaciją apie galimas tokio sprendimo pasekmes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga..., 2016). Šioje vietoje yra svarbu išanalizuoti, ar bendrovių valdymo organų nariai turės pareigą pasitelkti padedantįjį ar patariamąjį dirbtinį intelektą priimant verslo sprendimus bendrovėje, atsižvelgiant į tai, kad algoritmai turi ypatingai dideles informacijos apdorojimo galimybes, ir jei taip, ar neperdavus šios pareigos dirbtiniam intelektui jiems galėtų būti taikoma atsakomybė už fiduciarinės rūpestingumo pareigos

pažeidimą, nes nebuvo pakankamai iširta visa reikalinga informacija verslo sprendimui priimti.

Siekiant atsakyti į šį klausimą, reikėtų nustatyti, kokio kiekio informacijos surinkimas jau būtų laikomas tinkamas pareigos veikti informuotam įgyvendinimas verslo sprendimo priėmimo taisyklės kontekste. Tikėtina, kad bendrovės valdymo organo nariai neturi pareigos surinkti absoliučiai visą ar bet kokią mažareikšmę informaciją, kadangi tai būtų ne tik neveiksminga, bet reikalautų itin daug piniginių ir laiko sąnaudų. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas keliose bylose yra pažymėjęs, kad bendrovių valdymo organų nariai „<...> turi maksimaliai atidžiai ir rūpestingai įvertinti visas reikšmingas tokiam sandoriui sudaryti aplinkybes, apsvarstyti, kokios ekonominės naudos tokio sandorio sudarymas turės bendrovei ir ar jo sudarymas nereikš pernelyg didelės rizikos, atsižvelgiant į įmonės finansinę padėtį ir kreditorių interesus“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2014 m. gegužės 21 d. civilinėje byloje), taip pat, jog „<...> bendrovės vadovo veiksmų teisėtumo (neteisėtumo) vertinimai teisme paprastai turi būti grindžiami analize, ar priimdami verslo sprendimus bendrovės vadovai vykdė pareigą identifikuoti galimas rizikas pagal tikėtinos naudos ir galimos žalos bei jos atsiradimo tikimybės santykio įvertinimą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2015 m. balandžio 17 d. civilinėje byloje). Paminėtinas ir Vokietijos Federacinės Respublikos bendrovių teisinis reguliavimas – Vokietijos Federacinės Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (vok. *Aktiengesetz*) 93 straipsnio 1 dalis numato, kad bendrovių valdymo organo nariai nelaikomi pažeidusiais fiduciarinės pareigos elgtis rūpestingai, jei tuo metu, kai buvo priimamas verslo sprendimas, jie turėjo atitinkamas priežastis manyti, kad jie veikia turėdami adekvačią informaciją (Vokietijos Federacinės Respublikos akcinių bendrovių..., 2017). Toks reguliavimas atrodo racionalus, kadangi ginčų metu teisėjams, kurie nėra verslo žinovai, būtų išties sudėtinga įvertinti, ar atitinkamas kiekis informacijos buvo pakankamas verslo sprendimo priėmimui. Be to, ar turima informacija buvo pakankama kiekvienu konkrečiu vertinama *ad hoc*, taip pat vertinimas priklauso ir nuo teisėjo subjektyvių pažiūrų. Iš to išplaukia, kad atsakomybė galėtų būti taikoma tik tuomet, kai bendrovės valdymo organo nariai nededa adekvačių pastangų surinkti visą reikšmingą informaciją. Dėl šios priežasties kai kurie teisės mokslininkai teigia, kad dirbtinio intelekto pasitelkimas siekiant įgauti verslo sprendimo priėmimo taisyklės teikiamą apsaugą galėtų būti neracionalus ir nepraktiškas, kadangi kompiuterinės sistemos yra ganėtinai brangios, joms reikėtų itin didelio technologinio paruošimo ir bent jau kol kas manoma, jog dirbtinio intelekto sugeneruotos prognozės bei išvados nėra akivaizdžiai pranašesnės nei fizinių asmenų (Möslein, 2017, p. 13). Todėl šiuo metu toks

bendrovių valdymo organo narių pareigos deleguoti visos reikšmingos informacijos surinkimą ir susisteminti dirbtiniam intelektui įtvirtinimas, atrodytų, yra neadekvatus. Žinoma, atsižvelgiant į tai, kad technologijos vystosi itin dideliu greičiu, tokios pareigos bendrovių teisėje įvedimas, manytina, nebūtų itin netikėtas, kadangi tai iš tiesų padėtų bendrovių valdymo organų nariams surinkti ir sužinoti visą reikalingą informaciją prieš priimant verslo sprendimą ir sumažinti neteisėtų bei nuostolingų sprendimų riziką.

Apibendrinant, sutiktina, kad šiuo metu nei teisinis reguliavimas, nei teismų praktika nenumato pareigos deleguoti dalies bendrovių valdymo organų funkcijų, t. y. informacijos rinkimo pasitelkiant dirbtinį intelektą verslo sprendimų priėmimo taisyklės kontekste, kadangi tai peržengtų proporcingumo kriterijus atsižvelgiant į tai, kad dirbtinis intelektas dar kol kas nėra itin populiarus priemonė bendrovių valdyme, todėl tai reikštų neadekvačius kaštus bendrovėms. Tačiau kartu neatmestina, jog toliau sparčiai vystantis technologijoms, bendrovių valdymo organo nario pareiga surinkti visą reikšmingą informaciją prieš priimant verslo sprendimą galėtų transformuotis į pareigą gauti dirbtinio intelekto susistemintą informaciją bei sugeneruotas prognozes tinkamam verslo sprendimų priėmimui.

1.1.3. Dirbtinio intelekto galima įtaka bendrovių valdymo organų narių fiduciarinėms pareigoms

Kaip jau minėta aukščiau, dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovių valdyme gali sudaryti prielaidų tam tikrų bendrovių valdymo organų narių pareigų atsiradimui. Tikėtina, kad tai turės įtakos ir fiduciarinėms bendrovių valdymo organų narių pareigoms. Akcentuojama, kad kis bendrovių valdymo organų narių fiduciarinė pareiga savo veikloje elgtis rūpestingai, t. y. išaugs bendrovių valdymo organų narių vaidmuo kuriant dirbtinio intelekto politiką bendrovėje, pavyzdžiui, rekomenduojant tinkamus metodus dirbtinio intelekto veiklos vertinimui, renkantis patikimus algoritmus bendrovės valdymui, juos rūpestingai diegiant, įsigyjant bei naudojant, taip pat tinkamai paskirstant valdymo funkcijas bendrovėse (Patikimo DI etikos gairės, 2019). Šiame skyriuje bus analizuojama, kaip bendrovių valdymo organų narių rūpestingumo pareiga modifikuosis bendrovių valdyme naudojant dirbtinį intelektą.

Visų pirma, reikėtų apžvelgti, ką apskritai suponuoja bendrovių valdymo organų narių rūpestingumo pareiga. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, bendrovės vadovas „<...> privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus. Įmonės

vadovas taip pat privalo rūpintis, kad jo įmonė laikytųsi įstatymų, nustatytų savo veiklos apribojimų. Vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja fiduciariniai santykiai, nuo pat tapimo bendrovės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2016 m. birželio 3 d. civilinėje byloje). Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad rūpestingumo pareiga saisto bendrovės vadovą, valdybos ir stebėtojų tarybos narius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2014 m. sausio 9 d. civilinėje byloje). Taigi, iš esmės rūpestingumo pareiga apima du aspektus: (1) teisėto elgesio reikalavimą, kad paties bendrovės valdymo organo nario elgesys nepažeistų imperatyviųjų teisės normų ir pareigą rūpintis, kad įmonės veikla būtų teisėta, t. y. kad bendrovė veiktų pagal teisės aktus ir kad bendrovė laikytųsi nustatytų veiklos apribojimų bei (2) kad bendrovių valdymo organų nariai turi elgtis kvalifikuotai bei atidžiai, kaip dera tos srities protingam verslininkui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga..., 2016). Šio darbo kontekste pažymėtina, jog pasitelkus dirbtinį intelektą, bendrovės valdymo organo nariui siekiant įvykdyti fiduciarinę rūpestingumo pareigą, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu, reikėtų užtikrinti tai, kad algoritmai nepažeistų bendrovės ir trečiųjų asmenų teisių bei teisėtų interesų, t. y. užtikrinti, kad dirbtinis intelektas bendrovėje veiktų pagal teisės reikalavimus, nebūtų pažeidžiamos imperatyvios teisės normos ir kad būtų įdiegti visi įmanomi saugikliai siekiant to išvengti bei užtikrinti, kad dirbtinis intelektas bendrovės valdymo veikloje veiktų atidžiai, nedarytų klaidų, ir priimtų sprendimus veikiant *bona fide* kaip protingam verslininkui. Toliau bus pateikiami teisės doktrinoje minimi pasiūlymai, kaip bendrovės valdymo organų nariai galėtų tai užtikrinti.

Akivaizdu, jog siekiant pasitelkti algoritmus bendrovių valdyme, reikės sukurti adekvačias dirbtinio intelekto priežiūros sistemas. Šiam tikslui pasiekti galėtų būti sukurtos dirbtinio intelekto rizikų valdymo ir vidinės kontrolės politikos (Hickman, Petrin, 2019, p. 8), kuriose būtų išdėstytos struktūrizuotos priemonės, kaip identifikuoti, įvertinti rizikas, taip pat rizikų aprašymai, sudarytas įvairaus laipsnio rizikų, susijusių su dirbtiniu intelektu, valdymo planas, aprašyti monitoringo procesai ir kita tam, kad būtų laiku reaguojama į kilusias rizikas ir būtų pasirengta tinkamam jų suvaldymui. Taip pat teisės doktrinoje yra siūlymų įkurti atitinkamas bendrovių valdybos struktūras, t. y. dirbtinio intelekto (ar informacinių technologijų) komitetus (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 21). Be to, G20/EBPO bendrovių valdysenos principuose taip pat pažymima, kad bendrovių valdybos turėtų apsvarstyti galimybę įsteigti specializuotus komitetus, kurie padėtų valdybai bei jos nariams atlikti savo funkcijas, atsižvelgiant į bendrovės dydį bei rizikos pobūdį (G20/OECD Principles of Corporate Governance, 2015). Šioje vietoje taip

pat paminėtina, kad daugumoje Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovių valdybų yra trys komitetai: skyrimo, atlyginimo bei audito (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 21). Kiekvienas iš šių komitetų yra atsakingas už tam tikrą siaurą, bet ganėtinai probleminę sritį bei suteikia galimybes nepriklausomiems bendrovių valdybų nariams, turintiems reikiamos patirties, nustatyti atitinkamas politikas ir išvengti įvairių interesų konfliktų ateityje (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 21). Remiantis tokia logika, teisės doktrinoje siūlytina bendrovėms, naudojančioms dirbtinį intelektą, įsteigti atskirus komitetus, kuriose veiktų bendrovių valdybų nariai, turintys žinių technologijų srityje (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 21). Tačiau vertėtų pripažinti, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose tokie komitetai kol kas yra pakankamai reti – 2013 metais tik 3 procentai atviro tipo bendrovių turėjo įkūrusios technologijų komitetus (Chen, Wu, 2016 cituota Armour, Eidenmueller, 2020, p. 21), o 2017 metais – tik maždaug 6 procentai atviro tipo bendrovių buvo įkūrusios atitikties komitetus (angl. *Compliance Committees*) (Armour *et al.*, 2019 cituota Armour, Eidenmueller, 2020, p. 21). Visgi, nors kol kas praktikoje dirbtinio intelekto, duomenų valdymo, technologijų, atitikties ar kiti funkciniai požiūriai panašūs komitetai nėra itin paplitę net tokioje valstybėje kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, tačiau specializuotų komitetų įsteigimas ir dalyvavimas juose, siekiant bendrovėse sukurti adekvačias dirbtinio intelekto valdymo ir kontrolės politikas bei rizikų valdymo sistemas, turėtų būti vertintini kaip ateities bendrovių valdybų viena iš pagrindinių užduočių, sudaranti fiduciarinę rūpestingumo pareigą. Manytina, kad tokia pareiga pirmiausia galėtų atsirasti bendrovių valdysenos kodeksuose. Taip pat teisinėje literatūroje yra siūlymų bendrovėse nustatyti naują pareigybę – dirbtinio intelekto pareigūną (angl. *Chief AI Officer*) (Hickman, Petrin, 2020, p. 8), kuriam tektų atsakomybė už visų aukščiau minėtų rizikos valdymo ir vidinių kontrolės politikų įgyvendinimą tam, kad dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovėse nepažeistų teisės aktų reikalavimų, taip pat kad algoritmas veiktų skaidriai ir nekeltų grėsmės visuomenei.

Iš to, kas išanalizuota aukščiau, galima daryti apibendrinimą, kad fiduciarinė bendrovės valdymo organų narių rūpestingumo pareiga turėtų apimti dirbtinio intelekto visapusišką veiklos priežiūrą taip, kad dirbtinis intelektas bendrovių valdymo procesuose veiktų pagal teisės aktus, jo veikla nebūtų pažeidžiamos imperatyvios teisės normos ir kad jis veiktų lyg būtų protingas verslininkas. Siekiant teisinio apibrėžtumo, būtų naudinga šią pareigą *expressis verbis* įtvirtinti bendrovių teisės aktuose arba detalizuoti per teismų sprendimus, taip pat bent jau bendrovių valdysenos kodeksuose įtvirtinti rekomendacijas bendrovėse sudaryti rizikų valdymo ir vidinės kontrolės politikas, susijusias su dirbtinio intelekto eksploatavimu bei įsteigti dirbtinio intelekto, technologijų

ar kitus panašius komitetus bendrovių valdybose, kurie rūpintųsi tinkamu bei teisėtu algoritmų veikimu sprendimų priėmimo procesuose.

1.2. Dirbtinis intelektas pakeičiantis bendrovių valdymo organų narius

Verta pripažinti, kad šiuo metu kol kas nėra realių techninių galimybių pasitelkti autonominio dirbtinio intelekto bendrovėse, t. y. algoritmų, kurie visiškai pakeistų bendrovės valdymo organų narius sprendimų priėmime, tačiau galima numanyti, kad tai taps realybe galbūt ir ne itin tolimoje ateityje. Tokiu atveju tik pats dirbtinis intelektas būtų atsakingas už valdymo sprendimų priėmimą ir neabejotinai iškiltų įvairių klausimų, pavyzdžiui, kvestionuotinos dirbtinio intelekto paskyrimo į bendrovių valdymo organų narių teisinės galimybės, algoritmo atsakomybės klausimai. Teisės doktrinoje, analizuojančioje autonominio dirbtinio intelekto problematiką, yra išskiriami du galimi scenarijai, kaip dirbtinis intelektas galėtų pasitarnauti pakeičiant bendrovių valdymo organų narius: pirmoji situacija, kuomet algoritmai galėtų pakeisti ne visus fizinius bendrovių valdymo organų narius, tačiau tik dalį – tokiu atveju turėtume hibridines bendrovių valdybas, o alternatyviu atveju, dirbtinis intelektas valdyme veiktų visiškai vienas, t. y. absoliučiai pakeistų visus fizinius bendrovių valdymo organų narius (Gramitto Ricci, 2019, p. 35). Būtent atsižvelgiant į šį skirstymą, šioje dalyje bus analizuojamos aukščiau minėtos potencialios problemos.

1.2.1. Teisinės galimybės paskirti dirbtinį intelektą į bendrovių valdymo organų narius

Vienas iš dalykų, kurių vertėtų išsiaiškinti kalbant apie dirbtinį intelektą, kuris galėtų visiškai pakeisti fizinius bendrovių valdymo organų narius, yra tas, ar apskritai tokia galimybė egzistuoja šiuo metu galiojančiame bendrovių teisiniame reguliavime bei ar norint tai paversti realybe, reikėtų keisti įstatymus. Būtent šiame poskyryje bus apžvelgiamas kai kurių užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas ir teisinės galimybės pasitelkti autonominį dirbtinį intelektą bendrovių valdyme.

Visų pirma, pažymėtina, kad daugumos valstybių bendrovių teisės aktai reikalauja, kad bendrovių valdybos narys būtų fizinis asmuo, kas akivaizdu, būtų didelė kliūtis pasitelkti autonominį dirbtinį intelektą bendrovių valdybose be jokios priežiūros. Pavyzdžiui, Delavero valstijos kodekso 141 straipsnio b) punktas numato, jog bendrovių valdybos narys privalo būti fizinis asmuo; Vokietijos Federacinės Respublikos akcinių

bendrovių įstatymo 76 straipsnio 3 dalis numato, kad bendrovių valdybos nariu gali būti tik fizinis asmuo, turintis veiksnumą be jokių apribojimų; Akcinių bendrovių įstatymo 33 straipsnio 6 dalis taip pat numato, kad valdybos nariu gali būti renkamas tik fizinis asmuo. Manytina, kad panašų reglamentavimą būtų galima aptikti daugelyje kitų pasaulio valstybių. Dėl šių priežasčių galima teigti, kad dabartinis reguliavimas neleistų bendrovės valdymo visiškai patikėti dirbtiniam intelektui, ir, norint pasitelkti algoritmus, tektų keisti teisės aktus ne vienoje valstybėje, tarp jų ir Lietuvos Respublikoje, kadangi dirbtinis intelektas šiuometinėms aplinkybėmis, kaip jau buvo aptarta ankstesniame skyriuje, nėra pripažįstamas nei fiziniu, nei juridiniu asmeniu. Kita vertus, paminėtina, jog, pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės Bendrovių akto 155 straipsnio 1 dalis numato, kad bendrovėje turi būti bent vienas valdybos narys, kuris yra fizinis asmuo, kas palieka vietos interpretacijai dėl galimybės dirbtiniam intelektui užimti valdybos organo nario vietą bendrovėse, nes apie kitus valdybos narius daugiau nėra nieko pasisakyta. Toks reguliavimas galėtų atverti duris hibridinėms valdyboms, kuriose, kaip jau ir minėta, galėtų sutartinai veikti fiziniai bendrovių valdybų nariai kartu su dirbtiniu intelektu, tačiau kuris kartu nesudarytų galimybių bendrovės valdymo atiduoti vien tik į dirbtinio intelekto rankas. Dėl to manytina, kad norint valdyme pasitelkti autonominį dirbtinį intelektą, tektų keisti teisinį reguliavimą į tokį, kuris nereikalautų nei vieno fizinio asmens kaip bendrovių valdybos nario.

Kitas aspektas, kuris dažnai yra pabrėžiamas teisinėje literatūroje yra tas, kad nors ir teisinis reguliavimas bendrovių valdymo organų nariais leistų paskirti ne fizinius asmenis, tačiau iškiltų dirbtinio intelekto teisnumo ir veiksnumo problema. Pripažintina, kad šiuo metu algoritmai neturi nei teisnumo, nei veiksnumo, kuris būdingas tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims – dėl šios priežasties dirbtinis intelektas negali prisiimti teisių ir pareigų, įskaitant ir fiduciarines pareigas akcininkams bei bendrovei (Gramitto Ricci, 2019, p. 34). Tačiau reiktų paminėti, kad romėnai savo laikais taip pat susidūrė su panašia problema, kadangi jie bendrovių valdymui pasitelkdavo itin aukštą intelektą ir daug verslo vystymui reikalingų įgūdžius turinčius, tačiau veiksnumu nepasižyminčius vergus (Gramitto Ricci, 2020, p. 886). Panašiai kaip ir įvairios šių dienų kompiuterinės programos, romėnų vergai galėjo būti perkami, parduodami, priklausyti bendrąja nuosavybės teise (Gramitto Ricci, 2020, p. 887). Vis dėlto, romėnai sugalvojo būdą, kaip išspręsti veiksnumo problemą – vergams buvo pratęsiamas jų savininkų turimas veiksnumas tam, kad jų sudaryti sandoriai nebūtų pripažįstami negaliojančiais (Gramitto Ricci, 2019, p. 40). Nepaisant to, galima daryti analogiją tarp romėnų vergų bei šių laikų dirbtinio intelekto - tiek romėnų vergai, tiek algoritmai yra bendrovių valdymo

organų narių pavyzdžiai, kuriems nebuvo ar nėra pripažintas veiksnumas. Vienintelis didesnis skirtumas tarp jų yra toks, kaip bus detalčiau analizuojama trečioje darbo dalyje, kad dirbtinio intelekto šiuometinėmis aplinkybėmis niekaip nebūtų įmanoma laikyti atsakingu ir jo nubausti už jo padarytas klaidas ir sukeltas neigiamas pasekmes, kadangi, būdamas žmonių sukurtu darbu, jis neturi jokios socialinės atsakomybės jausmo bei sąžinės, ir dėl savo dirbtinio pobūdžio neturi ko prarasti atlikdamas neteisėtus veiksmus (Gramitto Ricci, 2020, p. 888), o romėnų teisė tai išspręsdavo per bausmių ir paskatų sistemą, kuri paprasčiausiai nebūtų įmanoma, jeigu bendrovių valdyme dalyvautų dirbtinis intelektas (Gramitto Ricci, 2019, p. 35). Dėl to pripažintina, kad nors romėnų vergai ir neturėjo veiksnumo, tačiau dėl turimų fizinių bei žmogiškųjų savybių jų pasitelkimas bendrovių valdyme yra suprantamas, tačiau jokio emocinio intelekto bei socialinės atsakomybės neturėjimas suponuoja teiginį, kad dirbtinis intelektas dar negalėtų būti laikomas visaverčiu bendrovės valdymo organo nariu, net jei ir pasinaudotume romėnų sukurtą veiksnumo pratęsimo taisykle.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima daryti apibendrinimą, jog šiuo metu dirbtiniam intelektui nėra adekvačių teisinių galimybių savarankiškai atlikti valdymo organų narių pareigas, kadangi, išskyrus retas išimtis, teisinis reguliavimas reikalauja, jog bendrovių valdybos nariais būtų fiziniai asmenys, taigi, norint pasitelkti algoritmus, teisės aktų leidėjams tektų atsisakyti reikalavimo valdymo organų nariams būti tiek fiziniu, tiek juridiniu asmeniu arba tiesiogiai įtvirtinti galimybę dirbtiniam intelektui užimti tokias pareigas. Tačiau net ir pakeitus įstatymus, algoritmui taip pat būtų privalu pripažinti bent jau ribotos apimties veiksnumą, tačiau palyginimas su romėnų vergais tik įrodo, kad kiltų didelės atsakomybės pritaikomumo dirbtiniam intelektui problemos.

1.2.2. Dirbtinio intelekto darbo ypatumai hibridinėse valdybose

Kaip jau buvo aptarta, dirbtinis intelektas valdybose galėtų veikti kartu su fiziniais nariais, taip sudarydami hibridines valdybas. Teisės doktrinoje išskiriami tiek šio modelio pliusai, tiek minusai – viena vertus, teigiama, jog tai paskatintų nuomonių pliuralizmą, valdybų nepriklausomumą ir atstovavimo kaštų sumažėjimą bendrovėse, kita vertus, galėtų kilti problema, jog fiziniams asmenims būtų sudėtinga priimti sprendimus savarankiškai, nesivadovaujant dirbtinio intelekto sugeneruotomis nuomonėmis, nes jie jaustų vidinį spaudimą laikytis tokių pačių pozicijų, kokias turėtų itin protingos automatizuotos mašinos, taip pat kiltų ir kita itin didelė problema – dirbtinio intelekto atsakomybės klausimai (Gramitto Ricci, 2019, p. 38). Dėl šių priežasčių reikėtų detalčiau

aptarti šią problematiką bei apsvaistyti, ar yra kokie nors galimi šių problemų sprendimų būdai.

Visų pirma, dirbtinio intelekto dalyvavimas sprendimų priėmimo kaip vienam iš valdybos narių galėtų suteikti tam tikrus privalumus. Pavyzdžiui, dėl techninių galimybių jis gali apdoroti didžiulius kiekius informacijos apie investicijas, rizikas bei strategijas, taigi, gebėtų pasiūlyti sprendimų projektus, kurie būtų galimai pelningi ir naudingi bendrovei ir šitaip dirbtinis intelektas valdybose galėtų paskatinti diskusijas bei nuomonių pliuralizmą, taip pat pripažįstama, kad algoritmas veiktų visiškai nešališkai – nebūtų interesų konfliktų grėsmės, kas dažnai būdinga fiziniams bendrovių valdymo organų nariams (Gramitto Ricci, 2019, p. 37-38), todėl tai netgi paskatintų atsirasti aukštesniam valdybų nepriklausomumo lygiui (Kamalath, 2019, p. 8). Pripažįstama, kad valdybų nariams yra ganėtinai sudėtinga sprendimus priimti nešališkai, kadangi nepriklausomi valdybų nariai paprastai samdomi ne vienai kadencijai, susiformuoja tarpusavio valdybų narių ryšiai, todėl atsiranda personalinių nepatogumų kvestionuoti kitų kolegų pozicijas, t. y. sudaromos prielaidos grupiniam mąstymui (angl. *groupthink*) (Kamalath, 2019, p. 7-8), kas bendrovės požiūriu yra nepalanku, nes nepriimamas naudingiausias sprendimas. Šią problemą galėtų išspręsti dirbtinis intelektas, kadangi jis pasižymėtų objektyvumu, sprendimui įtakos turėtų duomenys ir informacija, o ne emocijos, atsirastų alternatyvių sprendimų projektų, kas, tikėtina, pagerintų ir priimamų sprendimų kokybę (Kamalath, 2019, p. 9).

Kita vertus, gali atsitikti taip, kad fiziniai bendrovių valdymo organų nariai jaustų vidinį spaudimą laikytis tokios pačios nuomonės kaip ir dirbtinis intelektas, nes kaip jau minėta, algoritmas pasižymi itin plačiomis informacijos apdorojimo galimybėmis, todėl gali tapti sunku sau viduje pagrįsti nukrypimą nuo algoritmo siūlomų sprendimų (Gramitto Ricci, 2019, p. 39). Taigi, būtų susiduriama su ta pačia grupinio mąstymo problema, tačiau būtų nekvestionuojamos ne kitų fizinių bendrovių valdybų narių pozicijos, o dirbtinio intelekto siūlomi sprendimai. Kitas vertas dėmesio atvejis - Delavero kodekso 141 straipsnio (e) punktas numato, kad bendrovės valdybos nariui suteikiama apsauga nuo atsakomybės, jeigu jis priimdamas sprendimus rėmėsi nuomonėmis, ataskaitomis ir pranešimais, kuriuos jam pateikia bendrovės vadovai, darbuotojai, bendrovės valdybos komitetai tais klausimais, kurie priklauso tų asmenų ekspertinei kompetencijai. Jeigu būtų taip, kad dirbtinis intelektas kaip bendrovės valdybos narys sudarytų komitetą, kuris pateiktų ekspertinę nuomonę, fiziniai valdymo organų nariai lygiai taip pat būtų apsaugoti nuo atsakomybės remdamiesi neatskaitingo dirbtinio intelekto siūlymais, todėl bendrovėje būtų sukurtas atsakomybės vakuumas

(Gramitto Ricci, 2019, p. 38). Vėl iškiltų ir grupinio mąstymo problema, nes fiziniai valdybų nariai negebėtų priimti sprendimų savarankiškai, o tai galėtų būti pripažintina kaip fiduciarinės lojalumo pareigos, kuri reiškia, kad bendrovės valdymo organai turi veikti geriausiai bendrovės ir jos akcininkų interesais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga..., 2016), pažeidimas. Šioje vietoje, manytina, galėtų atsirasti reikalavimas bendrovių valdyboms pateikti detalias ataskaitas, kuriose jų nariai paaiškintų, kas lėmė vieno ar kito sprendimo priėmimą ir minčių seką.

Kitas hibridinių bendrovių privalumas (kuris, *inter alia*, tiktų ir visiškai autonominio dirbtinio intelekto bendrovių valdyboms), yra atstovavimo kaštų sumažėjimas. Reikėtų pažymėti, kad vienas iš universalių bendrovės bruožų yra deleguotas valdymas, t. y. nuosavybės ir valdymo atskirumas (Hansmann, Kraakman, 2004, p. 11-12) - visas bendrovės valdymas yra sutelkiamas kelių bendrovės valdymo organų narių rankose, taigi, remiantis atstovavimo teorija, akcininkai tampa atstovaujamaisiais, o bendrovių valdymo organų nariai – atstovais (Jensen, Meckling, 1976, p. 6). Vertėtų paminėti, kad viena iš pagrindinių atstovo pareigų apskritai – užtikrinti atstovaujamojo interesus ir veikti siekiant jo gerovės. Tačiau savaime suprantama, kad atstovas tam tikrais atvejais gali papiktinaudžiauti, t. y. veikti ne atstovaujamojo, o būtent savo interesų tenkinimui (Jensen, Meckling, 1976, p. 5). Tam, kad atstovas nenukryptų nuo savo pagrindinės užduoties veikti atstovaujamojo interesais, reikalinga priežiūra, tačiau dažnai kyla klausimų, kaip tai užtikrinti kuo mažesnėmis sąnaudomis (Lauraitytė, 2014, p. 162). Pripažintina, kad šioje vietoje galėtų pasitarnauti dirbtinis intelektas – jo skyrimas bendrovės valdymo organų nariu lemtų, jog valdymo funkcijoms atlikti reikėtų mažiau fizinių asmenų, o tai galėtų drastiškai sumažinti atstovo priežiūros kaštus bendrovėse (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 5-6). Taip pat paminėtina, kad automatizuotos sistemos nėra asmenys ir jos neturi jokių paslėptų tikslų (tai galėtų lemti nebent tyčinis neteisėtas programavimas arba jo defektai), todėl kaip niekas kitas galėtų tinkamai atstovauti atstovaujamojo neveikiant interesų konflikte. Vis dėlto, taptų svarbu užtikrinti, kad dirbtinio intelekto sistemos būtų aukštos kokybės, tinkamai veiktų ir būtų nuolat testuojamos. Todėl nenuostabu, kad dirbtinio intelekto pasitelkimas reikštų esminį dėmesio nukreipimą nuo bendrovės valdymo organo nario, kuris atstovavimo teorijos rėmuose yra laikomas atstovu, priežiūros, į dirbtinio intelekto bei kompiuterinių sistemų tinkamo veikimo užtikrinimą, siekiant sumažinti bet kokių neteisėtų algoritmų sprendimų rizikas, kurie galėtų sukelti neigiamas pasekmes tretiesiems asmenims (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 1). Dėl šios priežasties yra linkstama manyti, kad tai bus paprasčiausias priežiūros sąnaudų perkėlimas iš vienos sferos į kitą, tačiau priežiūros

kaštai niekur nedings (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 6). Vertėtų pažymėti, kad šių rizikų suvaldymas reikalaus itin didelės specializacijos ir bendrovės valdymo organų nariai, kuriems teks ši dirbtinio intelekto priežiūros pareiga, privalės turėti itin stiprių profesinių ir techninių žinių duomenų valdymo srityje (angl. *data governance*) (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 6). Todėl neabejotinai galima teigti, kad akcininkams, kaip atstovaujamesiems, atsiras poreikis ne tik vykdyti bendrovės valdymo organų narių priežiūrą, tačiau ir įsitikinti, kad jie tinkamai prižiūri dirbtinio intelekto sistemas bendrovėse ir turi tam reikalingų žinių.

Apibendrinant galima teigti, jog hibridinės valdybos iš ties galėtų atnešti tam tikrų privalumų bendrovėms – sprendimų įvairovę, pagerintą valdybų nepriklausomumą ir atstovavimo kaštų sumažėjimą, tačiau oponentai teigia, kad atstovavimo sąnaudos nesumažėtų, o tik struktūriškai pakistų bei išliktų grėsmė, kad fiziniams bendrovių valdymo organų nariams būtų sudėtinga priimti sprendimus savarankiškai, iš to kiltų lojalumo problemos, taip pat ir dirbtinio intelekto atsakomybės klausimai, kurie bus detalčiau aptariamą trečioje darbo dalyje. Visi išvardyti aspektai, tikėtina, bus vis dažniau analizuojami teisinėje literatūroje siekiant atrasti tinkamiausią teisinį režimą šioms problemoms išspręsti. Manytina, kad teisinio reguliavimo prasme didės fizinių bendrovių valdymo organų narių atskaitomybės reikalavimai, siekiant pateikti ataskaitas, kodėl buvo priimti vieni ar kiti sprendimai (žr. žemiau diskusiją dėl principo „laikykis taisyklių arba paaiškink“ atsakomybės kontekste), taip pat modifikuosis fiduciarinės rūpestingumo pareigos samprata, pabrėžianti dirbtinio intelekto priežiūros pareigą.

2. Autonominės bendrovės: samprata ir teisinės galimybės

Nors atrodytų, jog padedančiojo ar patarimojo dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovių valdybose, hibridinės valdybos ar dirbtinis intelektas kaip autonominis bendrovės valdymo organo narys jau ir taip kelia daug diskusijų dėl įgyvendinimo galimybių, teisinėje literatūroje jau galima aptikti samprotavimų apie autonomines bendroves. Dėl šios priežasties šioje darbo dalyje bus aptariama autonominių bendrovių samprata, šiuometinio teisinio reguliavimo galimybės jas eksploatuoti bei kaip autonominių bendrovių poreikis galėtų daryti įtaką bendrovių teisiniam reguliavimui.

Vertėtų paminėti, jog bendrovę geriausiai apibūdina šie universaliai pripažįstami bruožai: bendrovės teisinis subjektiškumas, ribota atsakomybė, akcijų perleidžiamumas, deleguotas valdymas ir investuotojų nuosavybė (Hansmann, Kraakman, 2004, p. 11-12). Kyla klausimas, ką tuomet galėtume laikyti autonomine bendrove ir ar šie visuotinai pripažįstami bendrovės bruožai galėtų būti taikomi ir joms. Autonomine bendrove teisės doktrinoje pripažįstama tokia, kurią valdo pats vienas dirbtinis intelektas, t. y. – nėra nei juridinio asmens dalyvių (akcininkų), nei jokių valdymo organų, todėl visus bendrovės sprendimus priima pats dirbtinis intelektas be jokio žmogaus įsikišimo (Lopucki, 2018, p. 11). Taigi, kai kurie klasikiniai bendrovės požymiai taptų nebeaktualūs, konkrečiai – ribota atsakomybė, deleguotas valdymas ir investuotojų nuosavybė, kadangi (1) dirbtinis intelektas būtų susietas su bendrove, todėl neturėtų savo atskiro turto, (2) nebeliktų formalaus bendrovės akcininko ir valdymo organo narių atskyrimo, (3) dirbtiniam intelektui valdymo teisė būtų suteiktina *per se*, nes dirbtinis intelektas būtų sutapatintas su bendrove, o teisė į pelną netektų reikšmės, nes dirbtiniam intelektui nebūtų paskatų gauti dividendų. Taigi, tai būtų absoliutus naujadaras bendrovių teisėje, neatitinkantis šiuo metu pripažįstamų bendrovės požymių. Taip pat teigiama, kad tokių bendrovių poreikis galėtų būti susijęs su terorizmo finansavimu, labdaros ir paramos teikimu visuomenei, kenkimu konkurentams, ar atsakomybės išvengimu užprogramuojant dirbtinį intelektą veikti nusikalstamai (Lopucki, 2018, p. 14-15). Neatmestina ir tai, kad tokias bendroves būtų sunku kontroliuoti, kadangi jos galėtų migruoti tarp valstybių, siekiant išvengti būti aptiktoms ar specifinio reguliavimo – migravimas būtų galimas per bendrovės perregistravimą kitoje jurisdikcijoje, pakeičiant jos turto ir pagrindinių operacijų vietą, ar sukuriant bendrovės dublerius (Lopucki, 2018, p. 39). Dėl šių priežasčių siūloma, kad įstatymai turėtų tiesiogiai sureguliuoti autonominių bendrovių programavimo reikalavimus ir įvesti pareigą institucijoms patikrinti jų diegimą, taip pat atskleisti autonominių bendrovių naudos gavėjus (jei tokių būtų) bei automatizuoti ir gerinti

tarptautinį bendradarbiavimą pinigų judėjimo sferoje (Lopucki, 2018, p. 62-63). Kitas šiek tiek mažiau radikalus pasiūlymas yra pradėti nuo autonominių dukterinių bendrovių eksploatavimo – tai galėtų būti įgyvendinama tokiose valstybėse, kuriose nėra reikalavimo, kad bendrovių valdybų nariai būtinai turi būti fiziniai asmenys, pavyzdžiui, Kaimanų salose (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 26). Dėl šių priežasčių kai kurie autoriai tokiam autonominės bendrovės eksperimentui pasitelkti pirmiausia siūlo specialios paskirties įmones (angl. *special purpose vehicles*), ypač finansiniame sektoriuje (prekyboje vertybiniais popieriais), arba bendrovėms, užsiimančioms keleivių pavėžėjimu, pavyzdžiui, autonomiškai važiuojantį automobilį, kurį galima užsisakyti per programėlę, įregistruoti kaip atskirą įmonę, kuri autonomiškai valdytų visas su verslu susijusias operacijas, tokias kaip užsakymų apdorojimas, sąskaitų išrašymas, apskaitos vykdymas ir panašiai (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 26).

Taip pat pažymėtina, kad teisės doktrinoje yra nuomonių, kad net ir dabar, nekeitus teisinio reguliavimo, kai kuriose užsienio valstybėse dirbtinis intelektas galėtų įgauti teisinį veiksnumą ir įgyvendinti bendrovės teises ir pareigas (Bayern, 2015, p. 104). Todėl kyla klausimas, ar iš tiesų dabartinis teisinis reguliavimas jau yra pakankamas ir autonominės bendrovės jau šiomis dienomis galėtų virsti realybe. Visų pirma, teisinėje literatūroje išreiškiama nuomonė, jog jau dabar Jungtinėse Amerikos Valstijose galėtų egzistuoti autonominė bendrovė, kadangi bendrovių teisės reguliavimas yra ganėtinai lankstus (Bayern *et al.*, 2017, p. 138). Teigiama, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose ribotos atsakomybės juridinio asmens statusas gali būti suteikiamas bet kokiems dariniams, kurie veikia pagal veiklos sutartį (angl. *operating agreement*) (Bayern *et al.*, 2017, p. 138). Teisės doktrinoje siūloma tokia schema: 1) vienas asmuo įkuria ribotos atsakomybės bendrovę, įregistruodamas ją bendrovių registre; 2) tas asmuo sudaro veiklos sutartį, kuri reglamentuotų ribotos atsakomybės bendrovės veiklą, joje būtų nurodoma, kad už ribotos atsakomybės bendrovės veiklą bus atsakingas dirbtinis intelektas; 3) asmuo perduoda nuosavybės teisę į dirbtinį intelektą ribotos atsakomybės bendrovei; 4) asmuo pasitraukia iš ribotos atsakomybės bendrovės, palikdamas bendrovę be jokių narių (Bayern, 2015, p. 101). Tokiu būdu iš vienanarės ribotos atsakomybės bendrovės atsirastų autonominė bendrovė, neturinti dalyvių ir operuojanti tik pagal dirbtinio intelekto nurodymus. Žinoma, tokia schema susilaukė kritikos, kadangi, teigiama, jog nebeliekant dalyvių, ribotos atsakomybės bendrovė taip prarastų juridinio asmens statusą, be to, Jungtinių Amerikos Valstijų teismai pagal galiojantį reguliavimą niekada nepripažintų tokios bendrovės, kurioje nėra nei vieno dalyvio (Scherer, 2019, p. 265).

Taip pat teisės doktrinoje analizuojamos ir kitų užsienio valstybių teisinio reguliavimo suteikiamos galimybės įsteigti autonominę bendrovę. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos teisinis reguliavimas leidžia įkurti vienanarę ribotos atsakomybės bendrovę, tačiau dalyvis būtinai turi būti asmuo (Bayern *et al.*, 2017, p. 140). Vis dėlto, pažymima, kad bendrovė galėtų teisėtai netekti vienintelio dalyvio superkant savas akcijas – tokiu būdu ji transformuotųsi į bendrovę, neturinčią dalyvių, taip atveriant potencialias duris autonominei bendrovei (Bayern *et al.*, 2017, p. 141). Vokietijos Federacinės Respublikos teisinėje literatūroje yra nuomonių, jog tokios bendrovės, neturinčios dalyvių, yra savaime neteisėtos, kadangi, pavyzdžiui, akcijų supirkimas siekiant vienanarę bendrovę paversti neturinčia dalyvių būtų daromas siekiant neteisėto tikslo, kita vertus, kita pusė pripažįsta, kad tokios bendrovės galėtų egzistuoti pereinamuoju laikotarpiu, iki kol bendrovė bus likviduota (Bayern *et al.*, 2017, p. 141-142). Visgi, verta pripažinti, kad tai nesukuria realių teisinių galimybių veikti visiškai autonominei bendrovei ilguoju laikotarpiu. Taip pat reikėtų paminėti ir Šveicarijos Konfederacijos pavyzdį – nors ribotos atsakomybės bendrovėse reikalaujama, kad būtų bent vienas vadovas, kuris yra fizinis asmuo, ir reikalaujama, kad bendrovė turėtų bent vieną akcininką (Bayern *et al.*, 2017, p. 146), tačiau egzistuoja galimybė įkurti ne pelno siekiantį fondą (vok. *Stiftung*), kuriame nėra dalyvių, kadangi įstatymai nenustato, kad fondas privalo turėti konkrečius naudos gavėjus – naudos gavėjas gali būti plačioji visuomenė, ir pateikiamas pavyzdys, jog fondo tikslas galėtų būti pinigų rinkimas viešųjų vietų apsaugai (Häusermann, 2016, p. 9). Taigi, jeigu dirbtinis intelektas per tokį fondą veiktų plačiosios visuomenės naudai, tai, manytina, būtų suderinama su Šveicarijos Konfederacijos teisiniu reguliavimu (Häusermann, 2016, p. 9). Vis dėlto, net ir toks fondas privalo turėti patikėtinių tarybą, kuri prižiūri fondo veiklą, ir patikėtiniais gali būti tik fiziniai asmenys (Häusermann, 2016, p. 5), todėl visiškai autonominis fondas, kurį valdytų tik vienas dirbtinis intelektas, taip pat nėra galimas ir pagal Šveicarijos Konfederacijos teisę. Visgi, manytina, toks Šveicarijos Konfederacijos fondo pavyzdys galėtų būti pritaikytas ir bendrovių atžvilgiu, sukuriant tokį reguliavimą, jog autonominė bendrovė galėtų vykdyti tik tam tikras komercines veiklas plačiosios visuomenės naudai. Kalbant apie Jungtinės Karalystės teisinį reguliavimą, pažymėtina, kad kai kurie teisės mokslininkai mano, kad tam tikras autonomiškumas yra įmanomas per ribotos atsakomybės partnerystę (angl. *Limited Liability Partnership*) (Bayern *et al.*, 2017, p. 150). Siūloma schema yra tokia: du asmenys įkuria ribotos atsakomybės partnerystę, kurie vėliau priima susitarimą, kad dirbtinis intelektas veiks ribotos atsakomybės partnerystės vardu (Bayern *et al.*, 2017, p. 150). Žinoma, tokia schema veiktų tik su

prielaida, kad dirbtiniam intelektui pagal teisinį reguliavimą būtų pripažįstamas veiksnumas, ir jog du pirminiai partnerystės dalyviai lieka partnerystėje (Bayern *et al.*, 2017, p. 151). Vis dėlto, nėra *expressis verbis* nustatytos taisyklės, jog nebelikus dviejų narių, partnerystė privalo būti likviduota, todėl bent jau teoriškai, dirbtinis intelektas galėtų operuoti vienas (Whittaker, Machell, 2001 cituota Bayern *et al.*, 2017, p. 151), visgi, pabrėžiant, kad šioje vietoje kalbame ne apie bendrovę, tačiau partnerystės verslo organizavimo formą. Adaptuojant šią schemą bendrovių atveju, akcininkai galėtų sudaryti akcininkų sutartį, kurioje susitartų, kad visus visuotinio akcininkų susirinkimo ir valdymo organų sprendimus priima dirbtinis intelektas, o tam, kad šie sprendimai turėtų juridinę galią ir būtų vykdytini, akcininkai bei valdymo organų nariai privalo oficialiai balsuoti taip, kaip nutarė dirbtinis intelektas. Tačiau net ir tokia schema nesudarytų prielaidų tai vadinti autonomine bendrove, kadangi akcininkai ir valdymo organai negalėtų pasitraukti iš bendrovės, kadangi, bent jau kalbant apie Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą, Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad bendrovėje būtų du organai – visuotinis akcininkų susirinkimas ir bent vienas valdymo organas – vadovas, kuris privalo būti fizinis asmuo, todėl vien tik dėl šios priežasties autonominės bendrovės Lietuvoje nebūtų galimos, todėl reguliavimas turėtų būti keistinas taip, kad įkūrus bendrovę ir siekiant ją paversti autonomine, akcininkams ir valdymo organų nariams būtų leista pasitraukti iš bendrovės ir suteikti visus jų turimus įgaliojimus bei teises tik dirbtiniam intelektui.

Išanalizavus užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą ir teisės doktriną šia tematika, galima teigti, jog nors yra bandymų ieškoti, kaip autonominės bendrovės galėtų veikti jau pagal dabartinius teisės aktus, pripažintina, kad tai labiau tik teoriniai pamąstymai ir realybėje neveiktų dažniausiai dėl to, kad teisinis reguliavimas reikalauja fizinių valdymo organų narių bendrovėse, nors autonominių dukterinių bendrovių eksperimentas galėtų būti įgyvendinamas tose valstybėse, kuriose nėra reikalavimo valdymo organų nariams būti fiziniaisiais asmenimis. Taip pat iškils poreikis ir generaliniam autonominių bendrovių komercinės veiklos ir programavimo reikalavimų sureguliuojimui. Todėl jei ateityje atsirastų poreikis eksploatuoti autonomines bendroves, bendrovių teisės reguliavimas turėtų būti keičiamas taip, kad dirbtinio intelekto valdomoms bendrovėms nereikėtų fizinių valdymo organų narių.

3. Dirbtinio intelekto atsakomybės problematika bendrovių teisės kontekste

Dirbtinio intelekto atsakomybės klausimai yra vieni iš labiausiai aptariamų teisės doktrinoje. Minima, jog dar niekam nepavyko pateikti racionalių pasiūlymų, kada būtų galima dirbtinį intelektą laikyti atsakingu už jo priimtus neteisėtus sprendimus, nes visa, ką atlieka algoritmas, yra tik jo aplinkos ir programavimo produktas (Diamantis, 2020, p. 906). Net jei ir pripažintume, kad dirbtinį intelektą galime laikyti atsakingu, kyla klausimas, kokių būdu, kadangi jis neturi nei emocinio intelekto, nei turto, todėl atsakomybės taikymas jam būtų beprasmiškas. Visgi, verta paminėti, kad dirbtinis intelektas neveikia vienas, už jo stovi kiti valdybos nariai, akcininkai, galų galiausia, pati bendrovė. Siekiant išsiaiškinti šią problematiką, šioje dalyje bus analizuojama, kokia galėtų būti valdymo organo nario atsakomybė, jeigu naudojamas dirbtinio intelekto pasiūlytas sprendimas bei bendrovės ir akcininkų galima atsakomybė, kai pasitelkiamas autonominis algoritmas.

3.1. Bendrovės valdymo organų narių atsakomybė valdyme pasitelkiant dirbtinį intelektą

Siekiant išnagrinėti kiliančias atsakomybės problemas bendrovių valdyme vienu ar kitu būdu pasitelkiant dirbtinį intelektą, reikėtų išskirti tokias situacijas, kuomet fiziniai bendrovių valdymo organų nariai pasitelkia dirbtinio intelekto pasiūlytą sprendimą, tačiau jis sukelia žalą, taip pat jei nepasitelkiamas dirbtinio intelekto pasiūlytas sprendimas ir taip padaroma žala bei aptarti atsakomybės ypatumus hibridinėse valdybose.

Kalbant apie pirmąją situaciją, šiame darbe jau buvo prieita prie galimos prielaidos, jog pasitelkiant dirbtinį intelektą priimant sprendimus, bendrovių valdybų nariams atsirastų fiduciarinė rūpestingumo pareiga tinkamai bei visapusiškai prižiūrėti dirbtinio intelekto veikimą. Šiame kontekste pažymėtina, kad bendrovių valdybos nariams teks pareiga *ex post* stebėti, ar algoritmo pasiūlytas sprendimas atitiks verslo praktiką bei standartus ir ar buvo laikytasi teisės aktų reikalavimų (Kindyldi, 2018, p. 45-46), kitaip tariant, ar priimtas sprendimas yra teisėtas. Mokslinėje literatūroje šiam tikslui pasiekti buvo pateiktas pasiūlymas pasitelkti procedūrinę schemą – kuriant dirbtinio intelekto programinę sudėtį įdiegti sistemą, kuria būtų galima patikrinti dirbtinio intelekto priimto sprendimo teisėtumą, t. y. jog dirbtinis intelektas, pasiūlęs priimti tam tikrą sprendimą, taip pat pateiktų užšifruotus pareiškimus, kuriuose paaiškintų, kuria informacija buvo remiamasi, į ką buvo atsižvelgta priimant sprendimą (Hamlin *et al.*,

2015 cituota Kindyldi, 2018, p. 46). Taigi, šiuo atveju, bendrovių valdybos nariai, norintys išvengti atsakomybės už dirbtinio intelekto pasiūlytus neteisėtus sprendimus ir taip sukeltą žalą, turėtų pareigą patikrinti, ar dirbtinio intelekto pasiūlytas sprendimas atitinka teisės aktus, ir ar pasinaudoti tuo atitinkamu sprendimu, ar jį atmesti. Jeigu bendrovės valdybos nariai to neįgyvendintų, būtų galima pripažinti fiduciarinės rūpestingumo pareigos pažeidimą ir atitinkamai taikoma civilinė atsakomybė.

Situacijose, kuriose potencialiai galėtų kilti fizinio bendrovės valdymo organo nario atsakomybė, nes nepasikliaujama dirbtinio intelekto pasiūlytu sprendimu ir taip padaroma žala tretiesiems asmenims, galėtų padėti „laikytis taisyklių arba paaiškinti“ (angl. *comply or explain*) instituto taikymas (Kindyldi, 2018, p. 47), kuris plačiai naudojamas nukrypimų nuo bendrovių valdymo kodeksuose numatytos gerosios praktikos pateisinimui, t. y. jeigu bendrovė nori nukrypti nuo valdymo kodekse numatytos taisyklės, ji turi paaiškinti, dėl kokių priežasčių tai yra daroma (Cadbury Report, 1992, p. 19). Šis principas jau įtvirtintas ir Europos Sąjungos direktyvoje 2013/34/ES kaip vienas pagrindinių bendrovių valdymo teisės principų (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva..., 2013), Europos Komisija taip pat yra išreiškusi rekomendacijas principo „laikykis taisyklių arba paaiškink“ taikymui (Europos Komisijos rekomendacija dėl įmonių valdymo..., 2014). Nagrinėjamos temos kontekste būtų galima remtis šios Europos Komisijos rekomendacijos III skirsnio 8 punkte nurodytomis instrukcijomis, kaip reikėtų paaiškinti nukrypimą nuo dirbtinio intelekto priimto sprendimo, t. y. (1) paaiškinti, koku būdu buvo nukrypta nuo algoritmo priimto sprendimo; (2) apibūdinti nukrypimo nuo dirbtinio intelekto priimto sprendimo priežastis; (3) apibūdinti, kaip buvo priimtas sprendimas nukrypti nuo algoritmo priimto sprendimo; (4) jeigu taikoma, apibūdinti alternatyvų sprendimą, kuris buvo priimtas vietoj dirbtinio intelekto pasiūlyto sprendimo, ir paaiškinti, kaip tuo sprendimu bus prisidedama prie geresnių bendrovės rezultatų (Kindyldi, 2018, p. 48). Vadovaujantis šiuo „laikykis taisyklių arba paaiškink“ principu, fiziniai bendrovių valdymo organų nariai įgyvendintų pareigą veikti rūpestingai vetuojant jų manymu netinkamus dirbtinio intelekto priimtus sprendimus. Pripažintina, jog šio principo taikymas būtų labiau tinkamas tose situacijose, kai dirbtinio intelekto sprendimas būtų nepagrįstas ar neteisėtas, pavyzdžiui, dėl vidinių kompiuterinių sistemos gedimų, nes natūraliai kyla klausimas dėl situacijos, kuomet dirbtinio intelekto sprendimai, įvertinus kontekstą, atrodytų adekvatūs bei teisėti, tačiau dėl kažkokių priežasčių atrodo netinkami fiziniams bendrovių valdymo organų nariams. Vis dėlto, naudojant šį institutą, atrodytų racionalu netaikyti automatinės atsakomybės fiziniams bendrovių valdymo organų nariams, net jei ir jų vetuotas dirbtinio intelekto

priimtas sprendimas galimai būtų suteikęs naudos bendrovei, o vietoj jo priimtas sprendimas pasirodytų esąs nuostolingas ar atnešęs žalos bendrovei, nes, vargu, ar dirbtinis intelektas greitu metu pasižymės emociniu intelektu ir bus visapusiškai pasirengęs įvertinti visus gyvenimiškus faktorius valdymo sprendimų priėmimo ir todėl pripažintina, kad fiziniai asmenys bent jau kol kas yra pajėgesni įvertinti platesnį interesų lauką bei kontekstą. Dėl šių priežasčių atsakomybė bendrovių valdymo organų nariams turėtų būti taikoma atsižvelgiant į verslo sprendimų priėmimo taisyklės numatytus reikalavimus.

Jau minėta, jog teisinėje literatūroje pripažįstama, kad fiziniai bendrovių valdybų nariai hibridinėse valdybose galėtų jausti spaudimą priimti tuos pačius sprendimus, kokius priima dirbtinis intelektas, t. y. jiems būtų sudėtinga pagrįsti nukrypimą nuo dirbtinio intelekto nuomonės (Gramitto Ricci, 2019, p. 38) - tokiu būdu fiziniai bendrovių valdybų nariai galėtų prarasti savarankiškumą valdymo sprendimų priėmimo ir jų, kaip bendrovės valdymo organų narių, reikšmę bendrovėse mažėtų. Kita iš to kylanti problema yra ta, jog neatskaitingas dirbtinis intelektas *de facto* vienintelis bendrovėje priiminėtų valdymo sprendimus, taip sukuriant atskaitomybės bei atsakomybės už priimtus sprendimus vakuumą (Gramitto Ricci, 2019, p. 38). Tokiu atveju, hibridinėse valdybose už priimtus sprendimus vis vien atsakingais turėtų būti laikomi fiziniai bendrovių valdybų nariai, kadangi dirbtinis intelektas, nebūdamas asmuo, neturi galimybių prisiimti atsakomybės (Gramitto Ricci, 2019, p. 38). Tačiau pažymėtina, kad net jeigu ir teisės aktai suteiktų veiksnumą dirbtiniam intelektui, atsakomybės jiems taikymas ir atskaitomybės primetimas būtų beprasmis, nes algoritmams neveiktų paskatų ir nuobaudų sistema, kuri buvo taikoma romėnų vergų laikais, nes dirbtinis intelektas neturi nei ko prarasti, nei ko įgyti (Gramitto Ricci, 2019, p. 39). Dėl šios priežasties hibridinėse dirbtinio intelekto ir fizinių asmenų bendrovių valdybose atsakingi už priimtus sprendimus galėtų būti tik fiziniai asmenys tuo atveju, jei fiziniai bendrovių valdybų nariai laikytųsi tos pačios nuomonės, kurią sugeneruoja dirbtinis intelektas (Gramitto Ricci, 2019, p. 39). Galimos ir tokios situacijos, kuomet fiziniai bendrovių valdybų nariai balsuotų priešingai, nei dirbtinis intelektas, arba kad dirbtinis intelektas turėtų didesnę balsų skaičių valdyboje ir sprendimas būtų priimamas būtent pagal dirbtinio intelekto nurodymus, tačiau vėlgi atsakingais liktų fiziniai bendrovių valdybų nariai, ir šioje vietoje neišeitų pasinaudoti, pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluota taisykle, kad jei priimtu neteisėtu bendrovės valdybos sprendimu padaroma žala, tai atsakomybė taikoma tik tiems valdybos nariams, kurie susirinkimo metu balsavo už tokį sprendimą, taigi valdybos nario atsakomybę vertinant individualiai, o ne *in corpore* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

nutartis 2009 m. lapkričio 19 d. civilinėje byloje), nes, kaip jau ir buvo minėta, dirbtinis intelektas negali atsakyti už savo veiksmus. Abejotina, kad tokia situacija būtų palankiai vertinama fizinių bendrovių valdybų narių ir ar tokia atsakomybės grėsmė skatintų fizinius asmenis įsitraukti į bendrovių valdybų veiklą. Teisės doktrinoje ši problema taip pat nėra išspręsta. Vis dėlto, potencialių atsakymų taip pat galima ieškoti „laikykis taisyklių arba paaiškink“ principo taikyme, leidžiant fiziniams bendrovių valdybų nariams vetuoti jų manymu priimtus neteisėtus dirbtinio intelekto sprendimus.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima daryti apibendrinimą, jog pagrindinis fizinių bendrovių valdymo organų narių būdas išvengti atsakomybės už dirbtinio intelekto pasiūlytus ar priimtus sprendimus valdybose bus tinkamas dirbtinio intelekto priežiūros įgyvendinimas, t. y. priimtų sprendimų *ex post* tikrinimas, taip pat „laikykis taisyklių arba paaiškink“ principo taikymas, jeigu manoma, kad algoritmo priimtas sprendimas gali būti neteisėtas arba tam tikroje situacijoje netinkamas atsižvelgiant į visapusišką kontekstą. Kitu atveju, neįvykdžius šių pareigų, būtų galima kalbėti apie fizinių bendrovių valdybų narių individualią ar solidarią atsakomybę už fiduciarinių pareigų pažeidimą. Tokiu būdu teisinis reguliavimas arba teismų praktika turėtų apibrėžti tikslias fiduciarines bendrovių valdybų narių pareigas ir patikslinti „laikykis taisyklių arba paaiškink“ principo sąlygas nagrinėjamoje situacijoje.

3.2. Bendrovės bei akcininkų atsakomybė, kai pasitelkiamas autonominis dirbtinis intelektas

Jei bendrovės valdymo sprendimų priėmimui pasitelktų autonominį dirbtinį intelektą, neišvengiamai iškyla klausimas, kam tektų prisiimti atsakomybę už neteisėtus algoritmų sprendimus. Kadangi šiuo atveju bendrovės valdyme veiktų tik pats dirbtinis intelektas be kitų fizinių bendrovių valdymo organų narių, kurie galėtų atsakyti už, pavyzdžiui, netinkamą algoritmų priežiūrą ar jo priimtus neteisėtus sprendimus, dėmesys nukrypsta jau ne į bendrovės valdymo organų atsakomybę, tačiau į bendrovės ar net akcininkų atsakomybę. Atsižvelgiant į tai, teisės doktrinoje yra siūlomi griežtosios atsakomybės bendrovei bei akcininkų atsakomybės institutai, kurie bus detalčiau analizuojami šiame skyriuje.

Visų pirma, reikėtų pažymėti, kad kai kurie teisės mokslininkai laikosi tokios pozicijos, kad už dirbtinio intelekto priimtus neteisėtus sprendimus turėtų atsakyti ne pati bendrovė, tačiau dirbtinio intelekto programinės įrangos kūrėjai, platintojai ar pardavėjai (Petrin, 2019, p. 43). Tai galėtų būti aiškinama tuo, kad būtent šie asmenys sukūrė

programines sistemas, turinčias defektų, taigi, atsakomybė už dirbtinio intelekto priimtus neteisėtus sprendimus galėtų panašėti į atsakomybę dėl gaminių su trūkumais sukūrimo bei pardavimo (Petrin, 2019, p. 44). Teisės doktrinoje siūloma, jog būtų sukurtas toks teisinis reguliavimas, kuris leistų tiesioginius ieškinius dirbtinio intelekto programinės įrangos kūrėjams bei platintojams (Petrin, 2019, p. 44). Yra išreikšta net tokių pozicijų, kad dirbtinio intelekto sistemų kūrėjams reikėtų nustatyti fiduciarinę pareigą rūpestingai kurti bei diegti algoritmus, kadangi jie yra vieninteliai, turintys reikalingų teorinių ir praktinių žinių, kaip sukurti tinkamą dirbtinio intelekto programinę sistemą (Walch, 2019 cituota Petrin 2019, p. 44). Tikėtina, kad didėtų ekstensyvių pareiškimų ir garantijų reikšmė, arba net galėtų būti taikomas griežtosios atsakomybės institutas (Petrin, 2019, p. 44). Vis dėlto, teisinėje literatūroje yra ir kitokių pozicijų šiuo klausimu – manoma, kad atsakomybė už algoritmo gedimus ir iš to sekančių neteisėtų sprendimų priėmimą turėtų tekti jį naudojančiam subjektui, taigi, bendrovei, o ne programinės įrangos kūrėjams ar platintojams, kadangi pati bendrovė pirmiausia būtų atsakinga už duomenų valdymą, dirbtinio intelekto tinkamą priežiūrą, ji pati nustatytų algoritmo specifikacijas, būtų neretai atsakinga už jų tinkamą diegimą (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 31).

Šioje vietoje teisės doktrinoje taip pat yra svarstomas griežtosios atsakomybės taikymas bendrovei dėl dirbtinio intelekto priimtų neteisėtų valdymo sprendimų (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 32). Griežtoji atsakomybė yra taikytina be kaltės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga..., 2018), o jos pagrindas yra rizikos prisiėmimas, t. y. asmuo prisiima valdyti tokį objektą ar vykdyti tokią veiklą, kuri kelia didesnę žalą materializavimosi riziką, ir net suvokdamas tokio objekto ar tokios veiklos galimą sukelti žalą, tokį objektą valdo toliau arba toliau vykdo tokią veiklą (Mikelėnas, 1995, p. 229). Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad griežtosios atsakomybės tikslas yra „užtikrinti socialinį teisingumą ir sulaikyti potencialius pažeidėjus nuo beatodairiško elgesio bei galimų nuostolių, priverčiant juos būti kur kas apdairesnius negu kalte pagrįstos atsakomybės atveju ir imtis visų įmanomų atsargumo priemonių. <...> griežtoji atsakomybė kyla tik tuomet, kai veikla yra neįprastai pavojinga“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga..., 2018). Pavyzdžiui, Civiliniame kodekse yra numatyta griežtoji atsakomybė už žalą, padarytą dėl pastatų, statinių, įrenginių ar kitokių konstrukcijų sugriuvimo ar kitokių jų trūkumų, už gyvūnų padarytą žalą, už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, už žalą aplinkai, už žalą dėl teismo ir kitų teisėsaugos institucijų neteisėtų veiksmų, o Europos Sąjungos mastu buvo priimta direktyva dėl griežtosios atsakomybės už gaminius su trūkumais (Tarybos direktyva dėl valstybių narių... 1985). Pripažintina, kad dėl dirbtinio intelekto techninių savybių, jo sugebėjimų pačiam mokytis,

savarankiškai priimti sprendimus, gali būti itin sudėtinga jį laiku sukontroliuoti ir visapusiškai prižiūrėti, todėl kyla didesnė rizika sukelti žalą tretiesiems asmenims. Dėl šių priežasčių griežtoji bendrovės atsakomybė už neteisėtus dirbtinio intelekto priimtus sprendimus yra racionali, nes bendrovės, naudojančios autonominių dirbtinių intelektą sprendimų priėmimo, turėtų imtis visų įmanomų priemonių suvaldyti žalos kilimo riziką, o jei to nepadaro arba padaro neefektyviai – visiškai prisiimti žalos atsiradimo riziką. Vis dėlto, vertėtų paminėti, kad bendrovėms tektų didžiulė rizika reguliariai sulaukti ieškinių dėl bet kokio potencialiai neteisėto sprendimo priėmimo, ir tai galėtų atgrasyti bendroves nuo paskatų diegti naujoves, todėl valstybės turės priimti itin svarbų sprendimą – ar skatinti inovacijas versle nesukuriant griežtosios atsakomybės režimo bendrovėms, ar visgi, teikti prioritetą visiškai trečiųjų asmenų apsaugai (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 32).

Taip pat teisinėje literatūroje yra svarstomas ir akcininkų atsakomybės instituto taikymas (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 27). Pavyzdžiui, Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalis numato, kad kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai (angl. *piercing the corporate veil*). Šis institutas taikomas, kai akcininkai nesąžiningai, piktnaudžiaujant teisinio reguliavimo suteikta ribota atsakomybe, perkelia verslo riziką savo kreditoriams (Mikalonienė, 2016, p. 27-28), tokiu būdu bendrovę paliekant nepajėgią įvykdyti savo prievolių. Visgi, ribotos atsakomybės akcininkams netaikymas reikalauja ganėtinai griežtų sąlygų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformulavęs tokias šio straipsnio taikymo sąlygas: (1) turi būti nesąžiningi, civilinės atsakomybės požiūriu – neteisėti ir kalti juridinio asmens dalyvio veiksmai; (2) juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės; (3) priežastinis ryšys tarp nesąžiningų juridinio asmens dalyvio veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo vykdyti prievolės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2004 m. vasario 18 d. civilinėje byloje). Kalbant apie nesąžiningus veiksmus, būtina nustatyti sąžiningumo ir draudimo piktnaudžiauti principų pažeidimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2009 m. balandžio 3 d. civilinėje byloje), kas reikštų, jog akcininkas savo subjektines teises įgyvendina siekiant pažeisti kitų asmenų interesus, toks teisių įgyvendinimas nėra proporcingas kitų asmenų atžvilgiu, todėl neatitinka socialinės paskirties bei tikslų (Mikalonienė, 2016, p. 47). Tačiau abejotina, ar ši akcininkų atsakomybės doktrina iš esmės galėtų tikti autonominio dirbtinio intelekto valdymo sprendimų priėmimo kontekste. Kaip jau minėta, dirbtinis intelektas veiktų autonomiškai, t. y. jis pats būtų valdymo organo narys ir nuspręstų, kokius sprendimus reikia priimti bendrovei jos

tiksams pasiekti, be to, akcininkai, tikėtina, neturėtų pakankamai žinių užprogramuoti dirbtinį intelektą taip, kad būtų priimami kreditoriams nepalankūs sprendimai. Puikus iliustratyvus dirbtinio intelekto galios pavyzdys – du robotai „Bob ir Alice“ per kelias dienas progresavo taip, kad sukūrė savo kalbą ir programuotojai buvo priversti šiuos algoritmus deaktyvuoti (Robertson, 2017 cituota Mosco, 2020, p. 88). Be to, bendrovių akcininkai neturi jokios teisės valdymo organų nariams nurodyti, kokie sprendimai turi būti priimti, kadangi Akcinių bendrovių įstatymo 20 straipsnio 2 dalis numato, kad „Visuotinis akcinių susirinkimas gali spręsti ir kitus šiame Įstatyme ar bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus, jeigu pagal šį Įstatymą tai nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jeigu pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos“, taip įtvirtinant išimtinę bendrovės organų kompetenciją. Kita vertus, jei bendrovės akcininkai imtųsi specialių priemonių užprogramuoti dirbtinį intelektą taip, jog būtų priimti bendrovės kreditoriams nepalankūs sprendimai, pavyzdžiui, ne rinkos sąlygomis perkeliamas verslas į kitas bendroves arba vykdomas atskyrimas nesąžiningomis sąlygomis (Mikalonienė, 2016, p. 54), dividendų išsimokėjimas, kai yra vykdytinų prievolių kreditoriams, kas lemtų bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolių kreditoriams, iš tiesų galėtų būti taikytina atsakomybė akcininkams. Taigi, tam, kad galėtume taikyti ribotos atsakomybės išimtį net ir autonominio dirbtinio intelekto kontekste, reikėtų įrodyti visas įstatymų ir teismų praktikos nustatytas būtinąsias sąlygas. Šioje vietoje teismai turės paaiškinti, kokie konkretūs akcinių veiksmai veikiant dirbtinį intelektą būtų laikomi neteisėtais bei nesąžiningais.

Galima daryti apibendrinimą, kad teisės doktrinoje nėra visiškai vienos pozicijos, kas turėtų atsakyti už dirbtinio intelekto priimtus neteisėtus sprendimus – programinės įrangos kūrėjai ar platintojai kaip sukūrę objektą, turintį defektą, ar bendrovė, naudojanti dirbtinį intelektą. Tikėtina, kad teisinis reguliavimas galėtų nustatyti griežtąją atsakomybę bendrovėms už dirbtinio intelekto priimtus neteisėtus sprendimus, kadangi algoritmai – tai tokie objektai, kurių asmenys, manytina, negalės visiškai sukontroliuoti. Diskutuotinas ir ribotos atsakomybės išimties pritaikymas akcininkams, tačiau tam, kad akcininkams galėtų būti taikoma atsakomybė už priimtus neteisėtus dirbtinio intelekto sprendimus, reikėtų nustatyti visas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (ar kitų užsienio valstybių teismų ar įstatymų) nustatytas akcinių atsakomybės sąlygas, kurios įrodytų akcinių piktnaudžiavimą bendrovės teisine forma - atsakomybė akcininkams neturėtų būti automatinė. Taigi, įstatymų leidžiamosioms institucijoms teks ganėtinai sunki užduotis sureguliuoti dirbtinio intelekto veiklą bendrovėje taip, kad nebūtų sumažinamos intencijos eksploatuoti pažangias technologijas bendrovėse, bet, kita vertus, užtikrinti,

kad bendrovės nepradėtų piktnaudžiauti ir išvengtų atsakomybės už neteisėtus sprendimus.

4. Dirbtinio intelekto galima įtaka bendrovių teisės tikslo reglamentavimui

Jau daug metų tarp teisės mokslininkų vyksta diskusijos, kieno interesus pirmiausia turėtų tenkinti bendrovės. Sutiktina, kad siekis pasitelkti dirbtinį intelektą bendrovėse gali paskatinti atnaujinti šią diskusiją kitu kampu, kadangi jo techninės savybės lemia, jog siekiant priimti sprendimus bendrovėje, algoritmas bus *ex ante* programuojamas išskiriant prioritetus tam tikriems subjektams, objektams ir panašiai. Šiame kontekste vertėtų paanalizuoti, ar dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovių valdyme galėtų pakeisti esantį valstybių teisinį reguliavimą bei teismų praktiką bendrovių teisės tikslo prasme.

Dvi įtakingiausios ir dažniausiai minimos bendrovių tikslo teorijos yra bendrovės akcininkų pelno didinimo bei interesų turėtojų doktrinos (Jensen, 2000, p. 8). Pagal pirmąją teoriją, vienintelis ir pagrindinis bendrovės tikslas turėtų būti maksimizuoto pelno bendrovės akcininkams siekimas, o į kitų interesų turėtojų, pavyzdžiui, darbuotojų, kontrahentų, visuomenės interesus, neturėtų būti atsižvelgiama (Abramavičius, Mikelėnas, 1999, p. 259). M. Friedman teigė, jog vienintelė socialinė atsakomybė bendrovėse turėtų būti jos pelno didinimas (Friedman, 1970). Interesų turėtojų teorijos šalininkai (angl. *stakeholder theory*), atvirkščiai, teigia, jog bendrovės neveikia vakuume, todėl turėtų atsižvelgti ne vien tik į akcininkų, bet ir į kitų subjektų interesus, nes bendrovė taip pat turėtų vykdyti socialinę funkciją (Abramavičius, Mikelėnas, 1999, p. 260). Taip yra dėl to, nes bendrovės egzistavimui ir veiklos vystymui neužtenka tik vienu akcininkų indėlio – taip pat paprastai yra reikalingi kreditoriai, darbuotojai, vadovai, vartotojai, vietos valdžia ir taip toliau (Stout, 2002, p. 1195). Šias dvi ganėtinai priešingas teorijas sujungia trečioji – racionalioji akcininkų interesų teorija (angl. *enlightened value maximization theory*), kuri suponuoja tai, kad tenkinant įvairių interesų turėtojų interesus bus pasiekiamas ilgalaikis akcininkų pelno maksimizavimas, todėl tam tikri kompromisai yra būtini (Jensen, 2000, p. 9). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat galima matyti racionaliosios akcininkų interesų teorijos apraiškų – teigiama, kad „<...> mokios bendrovės valdymo organų pareiga – veikti atsižvelgiant į ilgalaikius bendrovės akcininkų interesus“, ir kad kol bendrovė nesusiduria su mokumo problemomis, tol tenkinami ne tik akcininkų, bet ir kitų interesų turėtojų interesai, tačiau jei susiduriama su finansiniais sunkumais, tampa privaloma atsižvelgti ir į kreditorių interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga..., 2016). Minkštosios teisės šaltiniai taip pat pasisako už racionaliosios akcininkų interesų teorijos taikymą (Report of the Reflection Group... 2011), tačiau neatmestina, kad bendrovių valdyme pasitelkiant dirbtinį intelektą, vėl

atgims teisės teoretikų diskusijos, į kokius pirmiausia interesus dirbtinis intelektas turės atsižvelgti priimant bei siūlant sprendimus bendrovei.

Pažymėtina, jog atsakyti, į kokius tikslus algoritmas turėtų orientuotis, yra lengviau tose jurisdikcijose, kur pripažįstama akcininkų pelno didinimo doktrina nei valstybėse, kuriose atsižvelgiama į interesų turėtojų interesus (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 29). Kyla klausimų, kaip reikėtų užprogramuoti dirbtinį intelektą, kad būtų tinkamai įgyvendinama interesų turėtojų teorija, t. y. vis tik, kokie interesai turėtų stovėti pirmoje vietoje – ar darbuotojų, ar vartotojų, kontrahentų, akcininkų ar kreditorių, o gal ir dar kitų subjektų, taip pat kaip reikėtų spręsti kylančias interesų priešpriešas (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 29). Akivaizdu, šie klausimai ateityje vėl taps įnirtingos diskusijos dėl bendrovių teisės siekiamų tikslų dalimi, ypač atsižvelgiant į tai, kad šie klausimai bus sprendžiami *ex ante* (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 29), t. y. prieš paruošiant dirbtinį intelektą bendrovių valdymo darbui. Tikėtina, kad įstatymų leidėjai tose valstybėse, kuriose bendrovių teisinis reguliavimas orientuojasi į interesų turėtojų teorijos taikymą, turės nustatyti bent jau rekomendacines gaires, koku būdu ir kokiems interesams dirbtinis intelektas turėtų teikti prioritetą priimant sprendimus.

Teisės doktrinoje pripažįstama, kad dirbtinis intelektas bendrovėse pirmiausia turėtų būti pasitelkiamas tokių analizių atlikimui, kurios leistų prognozuoti objektyviai išmatuojamą rezultatą, pavyzdžiui, akcijų kainą bei vertę, apyvartą, trumpalaikes rizikas ir mažiau orientuotis į gana sudėtingai pamatuojamus kintamuosius, tokius kaip ilgalaikės rizikos, bendrovių vidinių politikų išorinį poveikį tretiesiems asmenims, etinius dalykus ir panašiai (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 19). Dėl šių priežasčių dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovėse būtų tinkamas įrankis akcininkų pelno didinimui. Tačiau vertėtų sutikti, kad tai galėtų tapti problema, nes dirbtinio intelekto taikymas sukeltų ganėtinai didelį darbuotojų, vartotojų, kontrahentų, kreditorių ir kitų subjektų nepasitenkinimą, kuomet labai akivaizdžiai yra numojama ranka į jų interesus. Todėl susitelkimas į tai, ką yra sąlyginai lengva išmatuoti, gali nustumti į užmarštį kitų asmenų teisėtus lūkesčius bei interesus, todėl kitų interesų turėtojų interesų ignoravimas galėtų priversti prie ganėtinai didelių socialinių konfliktų (Armour, Eidenmueller, 2020, p. 19, 29). Dėl šių priežasčių galima daryti prielaidas, jog bendrovių teisiniame reguliavime racionalioji akcininkų interesų doktrina turėtų dominuoti, kadangi optimaliausiai suderina visų (t. y. interesų turėtojų ir akcininkų) interesus, tačiau, vėlgi, tam, kad būtų pasiektas teisinis apibrėžtumas, būtų rekomenduotina bent jau bendrovių valdymo kodeksuose nubrėžti rekomendacines gaires, kaip racionaliosios akcininkų interesų teorijos įgyvendinimą skaidriai paversti realybe.

Taigi, galima teigti, jog net ir pripažįstant, kad iki šiol vyrauja skirtingos nuomonės, koks turėtų būti fundamentalus bendrovių tikslas, dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovių valdymo procesuose vėl išprovokuos šią diskusiją, nes algoritmas turės būti *ex ante* programuojamas veikti siekiant tam tikrų konkrečių tikslų. Žinoma, tai priklausys nuo kiekvienos valstybės pasirinkimo, tačiau neatmestina, kad įsigalės racionaliosios akcininkų interesų teorijos taikymas, nes tokiu būdu yra adekvačiai suderinami akcininkų ir kitų interesų turėtojų interesai. Tokiu atveju rekomenduotinas tam tikrų gairių nubrėžimas, kaip tai galėtų būti skaidriai įgyvendinama. Tose valstybėse, kuriose vyrauja ir išliks interesų turėtojų teorijos taikymas, kils kompleksinių problemų prioritizuojant įvairių interesų turėtojų interesus, kas turės taip pat būti skaidriai ir motyvuotai išspręsta valstybių bendrovių teisės aktuose ar bent jau rekomendacinėse gairėse.

IŠVADOS

1. Šiuo metu nėra galimybių deleguoti valdymo organų narių įgaliojimų dirbtiniam intelektui, nes į tokias pareigas yra skiriami konkretūs asmenys atsižvelgiant į jų asmenines ir profesines savybes, todėl būtent jie turi pareigą atlikti užduotis, kurios sudaro bendrovės valdymo esmę ir pagrindą. Visgi, neesminės valdymo funkcijos galėtų būti deleguojamos. Tačiau dirbtinis intelektas šiuo metu nėra pripažįstamas asmeniu, dėl to turėtų keistis bendrovių teisinis reguliavimas suteikiant dirbtiniam intelektui asmens statusą ir, siekiant teisinio apibrėžtumo, reikėtų įtvirtinti bendrovių valdymo organų nariams teisę deleguoti algoritmui tam tikrus įgaliojimus.
2. Itin pažengus technologijoms, viena iš verslo sprendimų priėmimo taisyklės sąlygų surinkti visą reikšmingą informaciją galėtų tapti pareiga gauti iš dirbtinio intelekto susistemintą informaciją. Be to, dirbtinio intelekto pasitelkimas bendrovių valdyme modifikuos fiduciarinę rūpestingumo pareigą taip, kad valdymo organų nariai turės visapusiškai prižiūrėti dirbtinio intelekto veiklą bendrovėje, t. y. jog būtų veikiama pagal teisės aktus, nebūtų pažeidžiamos imperatyvios teisės normos, ir būtų veikiama lyg esant protingam verslininkui. Dėl šios priežasties bendrovių teisės aktai ar bent jau teismų praktika turėtų aiškiai apibrėžti naujus fiduciarinės rūpestingumo pareigos aspektus, rekomenduotina šias pareigas aprašyti ir bendrovių valdysenos kodeksuose.
3. Siekiant dirbtinį intelektą paskirti bendrovės valdymo organo nariu, reikės naikinti reikalavimą valdymo organo nariui būti fiziniu arba juridiniu asmeniu bei, *inter alia*, dirbtiniam intelektui suteikti asmens statusą. Taip pat pažymėtina, kad hibridinės valdybos turėtų tiek savo privalumų, tiek trūkumų – viena vertus, taip būtų paskatintas nuomonių pliuralizmas, valdybos nepriklausomumas, atstovavimo kaštų sumažėjimas bendrovėse, kita vertus, teigiama, kad tiesiog įvyks kaštų perskirstymas į dirbtinio intelekto priežiūrą, fiziniai bendrovių valdymo organų nariai jaus spaudimą priimti sprendimus ne savarankiškai, o pagal dirbtinio intelekto sugeneruotą nuomonę, kils dirbtinio intelekto atsakomybės problemos, todėl kis bendrovių valdymo organų narių atskaitomybės ir fiduciarinės rūpestingumo pareigos reikalavimai.
4. Dabartinis bendrovių teisinis reguliavimas nesuponuoja galimybių įkurti ir operuoti autonominių bendrovių, todėl bendrovių teisinis reguliavimas neabejotinai turėtų būti keičiamas – reikėtų atsisakyti reikalavimo, jog bendrovėje kaip valdymo organas veiktų bent vienas fizinis asmuo, taip pat dirbtiniam intelektui suteikti asmens statusą

bei kontroliuoti autonominių bendrovių komercinę veiklą ir įvesti programavimo reikalavimus.

5. Fiziniai bendrovių valdymo organų nariai galės išvengti atsakomybės už dirbtinio intelekto pasiūlytus ar priimtus sprendimus hibridinėse valdybose ar pasitelkiant padedantįjį arba patariamąjį dirbtinį intelektą, jei sprendimus tikrins *ex post* ir pasitelks „laikykis taisyklių arba paaiškin“ principo taikymą, kas turės būti atspindėta bendrovių teisiniame reguliavime bei valdysenos kodeksuose. Kalbant apie autonominio dirbtinio intelekto priimtus sprendimus, bendrovėms galėtų būti taikoma griežtoji atsakomybė, todėl tokį atsakomybės pagrindą reikės įtvirtinti atitinkamuose teisės aktuose, o akcininkams, esant teisės aktų bei teismų praktikos nustatytais sąlygoms, galėtų būti taikoma ribotos atsakomybės išimtis.
6. Atsižvelgiant į tai, kad dirbtinis intelektas turės būti programuojamas *ex ante*, vėl atgims diskusijos, koks turėtų būti bendrovės tikslas. Tačiau tiek ir tose valstybėse, kuriose vyraus racionaliosios akcininkų interesų teorijos taikymas, tiek ir tose, kurios pasirinkusios interesų turėtojų teoriją, gali kilti rimtų problemų siekiant nustatyti, kurių interesų turėtojų interesams suteikti pirmenybę ir kaip tai padaryti, todėl šis aspektas turės būti motyvuotai išspręstas valstybių bendrovių teisės aktuose ar bent jau rekomendacinio pobūdžio gairėse.

NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Europos Sąjungos teisės aktai

1. Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo. *OJ L 210, p. 29.*
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. direktyva 2013/34/ES dėl tam tikrų rūšių įmonių metinių finansinių ataskaitų, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir susijusių pranešimų, kuria iš dalies keičiama Europos ir Tarybos direktyva 2006/43/EB ir panaikinamos Tarybos direktyvos 78/660/EEB ir 83/349/EEB. *OJ L 182, p. 19.*
3. Europos Komisijos 2014 m. balandžio 9 d. rekomendacija 2014/208/ES dėl įmonių valdymo ataskaitų kokybės (principas „laikykis arba paaiškink“). *OJ L 109, p. 43.*
4. Europos Parlamento 2017 m. vasario 16 d. Europos rezoliucija 2015/2103(INL) su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų. *OJ C 252, p. 239.*

1.2. Nacionaliniai teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000). TAR, 64-1914.

1.3. Užsienio valstybių teisės aktai

7. Italijos Respublikos civilinis kodeksas (1942).
8. Jungtinės Karalystės Bendrovių aktas (2006).
9. Jungtinių Amerikos Valstijų Delavero valstijos kodeksas 8 dalis (1899).
10. Vokietijos Federacinės Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2017).

2. Specialioji literatūra

11. Abramavičius, A., Mikelėnas, V. (1999). *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Antras leidimas. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
12. Antunes, E. J., et al. (2011). Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law. *Institute for Law and Finance Working Paper Series*, 126, p. 2-80 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.ilf-frankfurt.de/fileadmin/_migrated/content_uploads/ILF_WP_126.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 27 d.].
13. Armour, J. et al. (2020). Board Compliance. *Minnesota Law Review*, 104, p. 1191-1273 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3205600 [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
14. Armour, J., Eidenmueller, H. (2019). Self-Driving Corporations? *Harvard Business Law Review*, Forthcoming, *European Corporate Governance Institute, Law Working Paper*, 475/2019, *Oxford Legal Studies Research Paper*, 5/2020, p. 1-38. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3442447 [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
15. Bayern, S. et al. (2017). Company Law and Autonomous Systems: Blueprint for Lawyers, Entrepreneurs, and Regulators. *Hastings Science and Technology Law Journal*, 9(2), p. 135-160 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2850514 [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
16. Bayern, S. (2015). The Implications of Modern Business-Entity Law for the Regulation of Autonomous Systems. *Stanford Technology Law Review*, 93, p. 93-112 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2758222 [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
17. Cabrelli, D. (2008). The Reform of the Law of Directors' Duties in UK Company Law, p. 1-57 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.pure.ed.ac.uk/ws/portalfiles/portal/13215836/CABRELLI_D_PRESENTATION_FOR_UNIVERSITA_BOCCONI_ON_THE_REFORM_OF_THE_LAW_OF_THE_DIRECTORS_DUTIES_IN_UK_COMPANY_LAW.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].

18. Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance, Cadbury, A. (1992). *Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (Cadbury Report)* [interaktyvus], London: Gee. Prieiga per internetą: <https://ecgi.global/code/cadbury-report-financial-aspects-corporate-governance> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].
19. Companies House (2018). Model Articles for Private Companies Limited by Shares, 18 September. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/publications/model-articles-for-private-companies-limited-by-shares/model-articles-for-private-companies-limited-by-shares#delegate> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].
20. Chen, K. D., WU, A. (2016). The Structure of Board Committees. *Harvard Business School Working Paper*, 17-032, p. 1-35 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/17-032_22ea9e7a-4f26-4645-af3d-042f2b4e058c.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
21. Diamantis, E. M. (2020). The Extended Corporate Mind: When Corporations Use AI to Break the Law. *North Carolina Law Review*, 98(4), p. 894-931 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3422429 [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
22. Friedman, M. (1970). The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits. *New York Times Magazine*, 13 September. Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html> [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
23. Gramitto Ricci, A. S. (2020). Artificial Agents in Corporate Boardrooms. *Cornell Law Review*, 105(3), p. 870-908 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3677627 [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
24. Gramitto Ricci, A. S. (2019). The Technology and Archeology of Corporate Law. *LawArXiv*, p. 1-42 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://osf.io/preprints/lawarxiv/zcqn7/> [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
25. Hamlin, A. et al. (2015). Cryptography for Big Data Security. In *Big Data: Storage, Sharing, and Security (3S)*. Taylor & Francis CRC Press, p. 1-47 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eprint.iacr.org/2016/012.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
26. Hansmann, H., Kraakman, R. (2004). What is Corporate Law? *Yale Law & Economics Research Paper*, 300, p. 1-19 [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=568623 [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
27. Häusermann, M. D. (2016). Memberless Legal Entities Operated by Autonomous Systems: Some Thoughts on Shawn Bayern's Article „The Implications of Modern Business-Entity Law for the Regulation of Autonomous Systems from a Swiss Law Perspective. *University of St. Gallen Law & Economics Working Paper*, 2016 06, p. 3-12, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2827504 [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
28. Hickman, E., Petrin, M. (2020). *Trustworthy AI and Corporate Governance – The EU'S Ethics Guidelines for Trustworthy Artificial Intelligence from a Company Law Perspective*, p. 1-43 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3607225 [žiūrėta 2021 m. kovo 12 d.].
29. Jarusevičius, J. (2019). Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys. *Teisė*, 1120, 80-102. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/12520/11006> [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
30. Jensen, M. (2000). Value Maximization, Stakeholder Theory, and the Corporate Objective Function. *Tuck Business School Working Paper*, 01-09, *Harvard NOM Research Paper*, 01-01, *Harvard Business School Working Paper*, 00-058, p. 8-21 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=220671 [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
31. Jensen, M., Meckling, W. (1976). Theory of Firm: Managerial Behaviour, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), p. 1-77 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=94043 [žiūrėta per 2021 m. kovo 21 d.].
32. Kamalnath, A. (2019). The Perennial Quest for Board Independence – Artificial Intelligence to the Rescue? *Albany Law Review*, *Forthcoming*, p. 1-16 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3360349 [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.].
33. Kindyldi, M. I. (2018). *Smart Companies: Company & Board Members Liability in the Age of AI*. L.LM thesis, social sciences, law. Tilburg University.

34. Kolbjørnsrud, V. et al. (2016). The Promise of Artificial Intelligence: Redefining Management in the Workforce of the Future. *Accenture: Institute for High Performance*, p. 3-22 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.accenture.com/_acnmedia/PDF-19/AI_in_Management_Report.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.].
35. Lauraitytė, E. (2014). Sutartinė bendrovės teorija ir akcininkų interesų pirmenybės principas. *Teisė*, 90, 158-174. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/2873/2039> [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.].
36. Lopucki, M. L. (2018). Algorithmic Entities. *Washington University Law Review*, 95 (4), 1-68 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/233210282.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.].
37. Mikalonienė, L. (2016). *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Vilnius: Justitia.
1. Mikalonienė, L. et al. (2017). *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste?* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
38. Mikelėnas, V. (1995). *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia.
39. Mosco, D. G. (2020). AI and the Board Within Italian Corporate Law: Preliminary Notes. *European Company Law Journal*, 17(3), p. 87-96 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3531924 [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.].
40. Möslin, F. (2018). Robots in the Boardroom: Artificial Intelligence and Corporate Law. Iš: Barfield, W., ir Pagallo, U. (red.) (2018). *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 1-19.
41. Nepriklausoma aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais Europos Komisijos sudaryta 2018 m. birželio mėn. (2019). Patikimo DI etikos gairės [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> [žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.]
42. OECD (2015). *G20/OECD Principles of Corporate Governance* [interaktyvus], Paris: OECD Publishing. Prieiga per internetą:

- <https://www.oecd.org/daf/ca/Corporate-Governance-Principles-ENG.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].
43. Petrin, M. (2019). Corporate Management in the Age of AI. *UCL Working Paper Series*, 3/2019, 1-53 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3346722 [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.].
44. Rao, A. (2016). AI everywhere & nowhere part 3 – AI is AAI (Assisted-Augmented- Autonomous Intelligence). PWC NEXT IN TECH, 20 May. Prieiga per internetą: <https://www.insurancethoughtleadership.com/ai-everywhere-and-nowhere-part-3/> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].
45. Robertson, D. (2017a). This Is How Facebook’s Shut-down AI Robots Developed Their Own Language – And Why It’s More Common than You Think. *The Independent*, 1 August. Prieiga per internetą: <https://www.independent.co.uk/voices/facebook-shuts-down-robots-ai-artificial-intelligence-develop-own-language-common-a7871341.html> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].
46. Robertson, D. (2017b). Tieto the First Nordic Company to Appoint Artificial Intelligence to the Leadership Team of the New Data-Driven Business Unit. *Bloomberg*, 17 October. Prieiga per internetą: <https://www.bloomberg.com/press-releases/2016-10-17/tieto-the-first-nordic-company-to-appoint-artificial-intelligence-to-the-leadership-team-of-the-new-data-driven-businesses-unit> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].
47. Scherer, U. M. (2019). Of Wild Beasts and Digital Analogues: the Legal Status of Autonomous Systems. *Nevada Law Journal*, 19, 259-291 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://scholars.law.unlv.edu/nlj/vol19/iss1/8/> [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.].
48. Stout, A. L. (2002). Bad and Not-so-Bad Arguments for Shareholder Primacy. *Southern California Law Review*, 75, 189-1210 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=331464 [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.].
49. Walch, A. (2019). In Code(rs) We Trust: Software Developers as Fiduciaries in Public Blockchains. Iš: Hacker, P. et al. (2019). *Regulating Blockchain: Techno-Social and Legal Challenge*. Oxford: Oxford University Press, 1-27.
50. Whittaker, J., Machell, J. *Limited Liability Partnerships: The New Law*. Bristol: Jordan Publishing, 2001.

51. Wile, R. (2014). A Venture Capital Firm Just Named an Algorithm to Its Board of Director – Here’s What It Actually Does. Business Insider, 13 May. Prieiga per internetą: <https://www.businessinsider.com/vital-named-to-board-2014-5> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].

3. Teismų praktika

52. *Dairy Containers Ltd v NZI Bank Ltd* (1995) 2 NZLR 30.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124/2004.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-147/2009.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517/2009.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283/2014.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 23 d. apžvalga dėl bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo. *Teismų praktika*, 45.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. apžvalga dėl atskirų griežtosios deliktinės atsakomybės atvejų Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje. *Teismų praktika*, 48.

SANTRAUKA

Dirbtinio intelekto galima įtaka bendrovių teisiniam reguliavimui

Evelina Vaišvilaitė

Vis dažniau pripažįstama, kad dirbtinis intelektas dėl didelių informacijos apdorojimo galimybių galėtų būti pasitelktas bendrovių valdyme. Dėl to šiame darbe nagrinėjama, ar esamas bendrovių teisinis reguliavimas yra pakankamas, jog būtų sudarytos galimybės eksploatuoti dirbtinį intelektą bendrovių valdyme, ar yra būtina koreguoti teisės aktus, ir kokie pakeitimai turėtų būti įgyvendinami.

Pirmoje dalyje analizuojama dirbtinio intelekto galima įtaka bendrovių valdymui, t.y. ar teisinis reguliavimas leidžia bendrovių valdymo organų nariams tam tikra apimtimi deleguoti turimus įgaliojimus dirbtiniam intelektui, ar bendrovių valdymo funkcijų delegavimas dirbtiniam intelektui galėtų pavirsti į pareigą, atsižvelgiant į tai, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė reikalauja sprendimą priimti surinkus visą reikšmingą informaciją, taip pat kokia galėtų būti algoritmų galima įtaka valdymo organų narių fiduciarinėms pareigoms, kokios yra teisinės galimybės dirbtiniam intelektui apskritai pakeisti bendrovių valdymo organų narius bei dirbtinio intelekto potencialią įtaką bendrovių valdymo procesams, kuomet tiek fiziniai asmenys, tiek dirbtinis intelektas yra skiriami į bendrovės valdybas, t.y. sudaromos hibridinės valdybos. Antroje dalyje analizuojama autonominių bendrovių samprata bei ar šiuometinis teisinis reguliavimas leistų jas įkurti bei eksploatuoti. Trečioje dalyje analizuojama bendrovės fizinio valdymo organo nario atsakomybės problematika pasitelkiant padedantįjį ar patariamąjį dirbtinį intelektą ar veikiant hibridinėse valdybose, taip pat bendrovės bei akcininkų atsakomybė už autonominio dirbtinio intelekto priimtus neteisėtus sprendimus. Ketvirtoje dalyje aptariama, kokią įtaką algoritmų pasitelkimas bendrovių valdyme galėtų daryti bendrovių tikslo reguliavimui. Darbas baigiamas išvadomis, jog šiuometinis bendrovių teisinis reguliavimas nesudaro teisinių galimybių eksploatuoti dirbtinį intelektą bendrovėse, todėl turėtų būti koreguojamas.

SUMMARY

Potential Impact of Artificial Intelligence on Company Legal Regulation

Evelina Vaišvilaitė

There is a growing recognition that artificial intelligence could be used in corporate governance due to its high information processing capabilities. Therefore, this paper analyzes whether the existing company legal framework is sufficient to allow the use of artificial intelligence in corporate governance, or whether it is necessary to adjust the legislation, and then what changes should be implemented.

The first part analyzes the potential impact of artificial intelligence on corporate governance, i.e. whether the legal framework allows members of management bodies to delegate some of their powers to artificial intelligence, whether the delegation of management functions to artificial intelligence could become an obligation since the business judgment rule requires to gather all relevant information before making a decision, possible influence of artificial intelligence on fiduciary duties of members of management bodies, what are legal possibilities for artificial intelligence to replace members of management bodies in general and the possible impact on corporate governance process when both natural persons and artificial intelligence are appointed to the board, i.e. when hybrid boards are formed. The second part analyzes the concept of autonomous companies and whether the current legal framework allows their establishment and operation. The third part examines the liability issues of natural members of management bodies when using assisted and augmented artificial intelligence or acting in hybrid boards, as well as the liability of the company and shareholders for illegal decisions made by autonomous artificial intelligence. The fourth part discusses the impact of artificial intelligence to the regulation of the purpose of the companies. The paper is finalized with the conclusions that current company regulation does not provide with the possibilities to exploit artificial intelligence in companies, therefore, the relevant adjustments will have to be made.